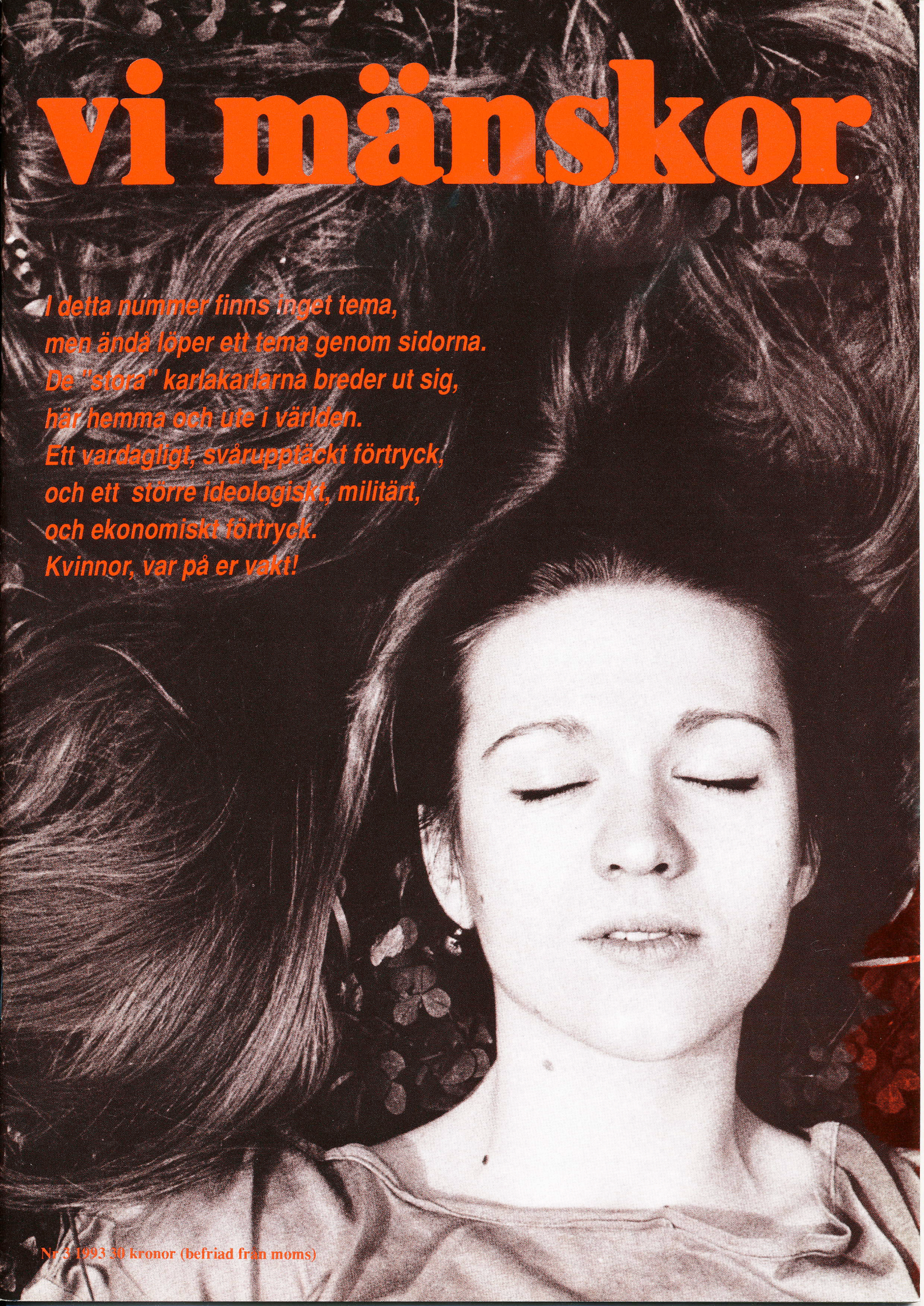

vi människor

*I detta nummer finns inget tema,
men ändå löper ett tema genom sidorna.*

*De "stora" karlakarlarna breder ut sig,
här hemma och ute i världen.*

*Ett vardagligt, svårupptäckt förtryck,
och ett större ideologiskt, militärt,
och ekonomiskt förtryck.*

Kvinnor, var på er vakt!

Vi Mänskor

ges ut av **Svenska Kvinnors Vänsterförbund**
med fyra nummer per år.

För åsikter som framförs i artiklarna
svarar respektive författare.

Redaktionen förbehåller sig rätten att
redigera inkommet material,
och ansvarar endast för beställt material.

Redaktionsadress:

Linnégatan 21, 413 04 Göteborg,
tel: 031-42 28 94

Ansvarig utgivare: Aase Bang

Redaktör: Marie-Louise Carlberg

Medarbetare: Christina Eriksson

Redaktionskommitté: Barbro Andersson,
Aase Bang, Marie-Louise Carlberg,
Erni Friholt, Zaida Hagman,
Anna-Carin Jansson, Agneta Wirén
samt speciellt inbjudna kvinnor.

Lay out: Marie-Louise Carlberg

Prenumeration: 120 kronor per år

Stöd: 200 kronor

Gåvo: 100 kronor

Postgiro: 90 24 - 1

Redaktionen är tacksam för alla gåvo-
och stödprenumerationer som betalas in.

Som tack för ert stöd,
sänder vi ett gratis nummer. Ring till oss.

Skriv till oss!

Vi välkomnar alla bidrag och vi tar emot allt:
klipp, bilder, artiklar och idéer, insändare,
dikter och noveller, berättelser och notiser.
Vi vill gärna ha kritik och synpunkter på tidningen.
Vi kan tyvärr endast betala en mindre summa
för inskickat material.

Nästa nummer av tidningen
kommer 1 december.

Då ska det bland annat handla om kärlek.

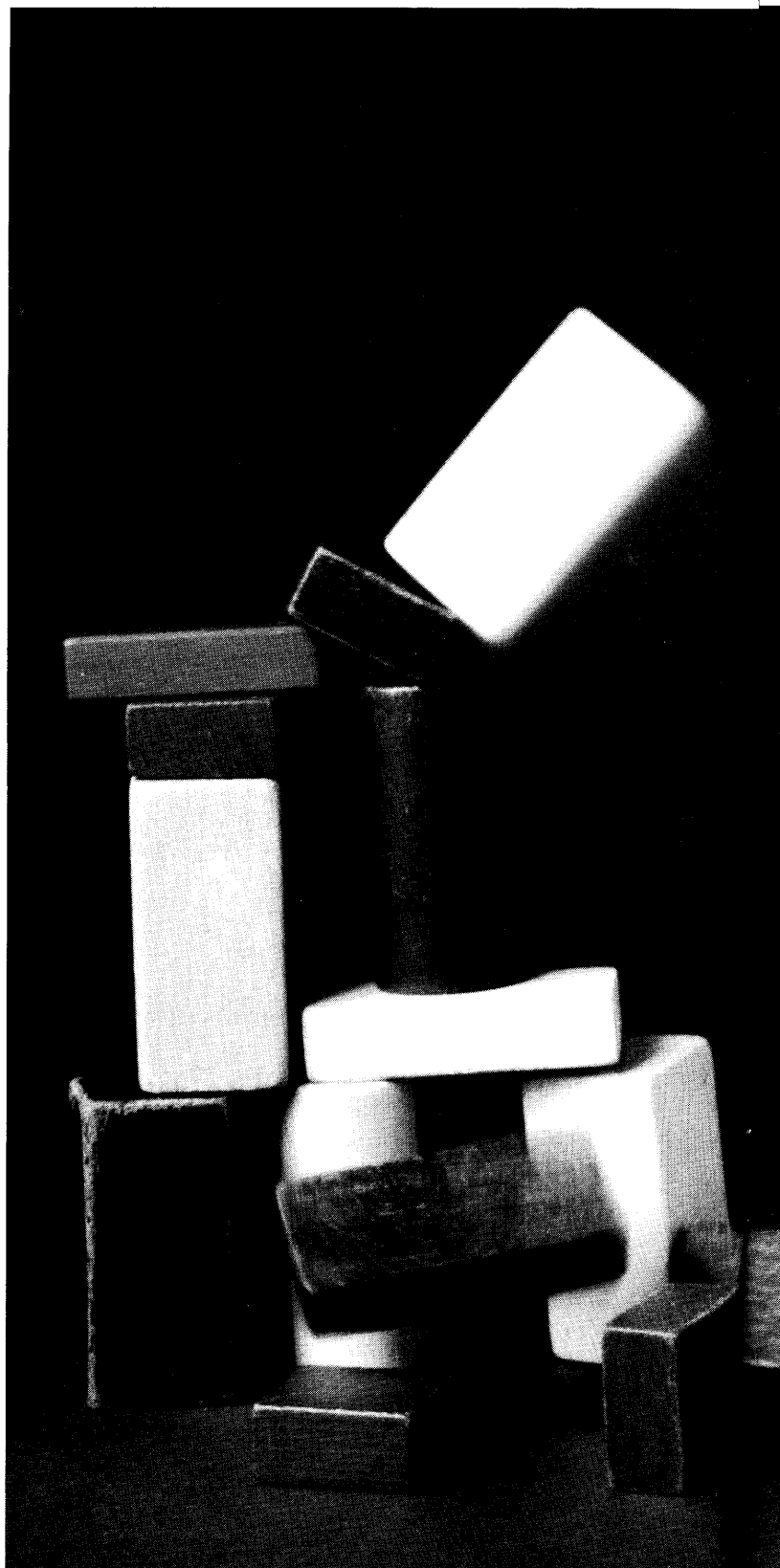
Manusstopp den 15 oktober 1993.

Tryck: Christenssons grafiska AB
Box 253 443 25 Lerum

== Svenska Kvinnors Vänsterförbund ==

*Text: Aase Bang
Bild: Erik Holmstedt*

Det är klart att bakslaget måste komma!

Eller "Backlasch", som det heter i USA. Den som har läst Susan Faludis bok, tror kanske att det bara är amerikanska män som inte tål frigjorda kvinnor. Men vänta bara! Nu slår reaktionära krafter till även här.

Vad är väl vårdnadsbidraget och "pigdebatten" annat än medvetna försök att vrida historien tillbaka, att ta ifrån oss allt vi har uppnått efter decenniernas kamp?

Två saker har kvinnorörelsen drivit med styrka: Det är varje människas rätt att kunna försörja sig själv, och det är varje människas plikt att klara sin egen markttjänst.

Visserligen var det långt kvar innan alla handikappade hade fått tillgång till ett betalt jobb, men kvinnorna i Sverige hade uppnått just detta. Tack vare en bra barnomsorg och sociala rättigheter, som vi minsann har fått kämpa oss till, har svenska kvinnor både kunnat yrkesarbeta och sätta barn till världen — flera barn än något annat i-land.

Och unga män tar det som en självklar sak att de ska klara att diska, städa, handla och ta hand om sina barn. Många klarar till och med av tvättmaskinens mysterier!

Det är inte som på 60-talet, då en man som gick ut med soporna iklädd förkläde, fick ett föraktfullt tillrop från grannen: "Akta så det inte växer ut bröst på dig!".

Men egna pengar har också resulterat i många skilsmässor. När kvinnan inte är ekonomiskt avhängig en man, behöver hon inte stanna kvar i ett olyckligt äktenskap. Många skilsmässor lär förresten böttna i att mannen vägrat ta sin del av hushållsarbetet. Är det konstigt att de är rädda?

En sån idiotisk idé som vårdnadsbidrag har ju bara kunnat uppstå i huvet på en gubbe. Jag ser för mig hur det kan ha gått till. Alf Svensson står en morgon och hojtar rasande: "Har jag inga rena skjortor???" (Smilfinkar och frikyrkopastorer är inte alltid så blida på hemmaplan). Fru Svensson, argt: "Det får du hålla reda på själv. Jag har haft annat att syssla med". Alf, tvungen att gå på presskonferens i t-shirt, drömmer sig tillbaka till 50-talet. Det var andra tider! Lilla mamma var hemmafru och såg till att Affe alltid hade rena skjortor och välborstade skor. Hur ska man få dagens kvinnor att veta hut? Simsalabim, vi lurar hem dem till spisen med hjälp av några korvören! Så får de tid att ta hand om sina män.

För det är väl ingen som tror att det är *barnen* som tjänar på att ha mamma hemma hela dagarna?

Vårdnadsbidraget ska alltså få bort kvinnorna från arbetsmarknaden, inbillar de sig. Envisas vi med att stanna kvar, blir det kanske som på 30-talet. Då fanns det krav om att bara gifta män skulle få jobba. När de styrande nu pratar om att få fram nya jobb, är det också bara mansjobben som gäller. Landstinget i Värmland, till exempel, vill bygga ett nytt museum för att få fram arbetsplatser. Samtidigt sparkas sjukvårdsbiträden och undersköterskor. Varför inte låta andra betala byggnadsarbetarnas löner och använda landstingets pengar till att behålla sina egna anställda?

Kvinnor ska alltså hem till spisen och passa upp sina män. Inte alla kvinnor, naturligtvis. Inte kvinnliga bankdirektörer och ekonomer och andra kvinnor i karriären. De ska fortsätta att jobba, men för att klara karriären lika bra som männen, behöver de någon som tar hand om deras skit och stryka knytblusarna.

Polska hembiträden är bra. De vet sin plats och kräver nästan ingen lön. Men det är ju en nackdel att de är utlänningar. Förr i tiden var det underklassens barn som kunde anställas för en spottstyver. När nu ändå klassklyftorna ökar så snabbt så skulle man kanske kunna utnyttja dem igen? Under sken att hjälpa dem bort från arbetslösheten, naturligtvis...

Men dagens svenska ungdomar är antagligen världens bäst utbildade. Nästan alla har gymnasieutbildning. Varför ska en damfrisörska, bilmekaniker, gymnasieingenjör eller undersköterska behöva arbeta som hembiträde?

Ge ungdomen nyttiga och utvecklande jobb i stället, arbeten som ger självrespekt. Tänk så många vettiga arbetsuppgifter som behöver utföras! Tänk så många fina ungdomar, som idag känner sig överflödiga och desperata.

Ändå är detta bara början. Bakslag kommer att följa på bakslag, om vi inte beslutar oss att ta kamp. Nu behövs vi på barrikaderna, både unga tjejer och gamla mormödrar!

Innehåll

2 *Det är klart att bakslaget måste komma!*
Aase Bang

4 *Resor och resor*
Erni Friholt

6 *Att växa som människor*
Annika Lysén

8 *Det rika, det fattiga och våldsamma Sydafrika*
Siv Waldor

10 *Att tillåta omskärelse är omvänd rasism*
Anna Trenning- Himmelsbach

12 *Fistulasjukhuset i Addis Abeba*
Maria Lövfors

14 *Brottstycken ur en resa*
Maria Jacobson

20 *Flyktingkvinna i Sverige*
Kerstin Ekström

22 *Barn i Kroatien*

24 *El Tábano — tangokafé*
Kerstin Ekström

26 *Från en flyktingsluss*
Ylva Beckman

28 *Anders Björk, han kan flyga och fara!*
Marie-Louise Carlberg

30 *Det sköna, det sköra*
Lisbet Ahnoff

34 *Lerans läkande kraft*
Susanne Gäre

36 *Skam, ditt namn är kvinna?*
Lena Olson

38 *Maktspel pågår under ytan*
Lena Olson

40 *Recension*

42 *Att se med nya ögon*
Birgitta Nilsson

44 *En ann är så god som en ann*
Aase Bang

46 *Porträtt av en president*
Christina Eriksson

Omslagsbild: Kerstin Ekström

Ledare Erni Friholt

Resor och resor

Året var 1973. Jag var på väg till Vietnam. Någonstans på vägen, kanske i Indien, såg jag en affisch: "Se det innan det är för sent". Det vill säga: Kom till Vietnam, innan kriget förstört allt sevärt.

Nu ser jag i DN att Vietnam öppnar sig för turismen och lockar med exklusiva upplevelser. Ordet sexturism känner man väl till från Thailand. Det vill man undvika. Men Madame Mai på turistbyrån i Hanoi menar att det inte är ett vietnamesiskt problem utan ett mänskligt som vi alla måste ge akt på.

I Ladakh, Indiens nordligaste hörn i Himalaya, lämnar turisterna mängder med skräp efter sig, och hos den ladhakhska ungdomen vaknar en längtan bort, när de ser främlingarnas lättsinniga umgänge med pengar. Detta har blivit ett stort problem i en kultur som varit homogen i tusentals år.

I det lilla kungariket Bhutan, också uppe i Himalaya, sätter man ett tak för hur många turister man vill släppa in per år, och tar rejält betalt.

Turistbroschyrerna lockar med allt mer sofistikerade och utstuderade resmål och upplevelser för den krävande dollarturisten. Det finns prostitution av många art, delvis dikterad av fattigdom och nöd, delvis tvärtom av smarta affärsintressen.

Det blir i alla fall svårare för oss vanliga nyfikna och reslystna att undvika alla fällor. Att med gott samvete och glädje kunna resa till avlägsna länder (eller nära för den delen), utan att bidra till oönskad exploatering, nedskräpning och kulturell utarmning på den platsen.

Efter andra världskriget var receptet för bestående fred att ungdomen skulle ut och resa, träffa andra folk, bli vän med dem för att inse hur lika vi var och att därmed bli immuna mot all krigspropaganda. Det var en vacker tanke som tyvärr inte höll. Dagens vittberesta västerlänningar ser vad de vill se. Fattiga människor i tredje världen får gärna epitetet lata, okunniga och "för många". En Sida-tjänsteman föreslog redan för många år sedan en u-hjälp i form

Bild: Magnus Hartman

av många kilometer Gunnebo-stängsel. Därmed skulle man stängsla ute turisterna som bara efter genomgången examen i "uppförande i u-land" skulle släppas in i landet. Ingen oäven tanke.

Att "öppna sig för turismen" betyder att bygga, spränga, asfaltera, uppföra anläggningar av mångahanda slag. Somliga kan ge arbete för lokalbefolkningen, men genomgående är det någras kortsiktiga vinstintressen som får styra tillvägagångssättet, utan hänsyn till natur eller invånare. Så är fallet inte bara i avlägsna länder utan även här hos oss.

Stocken, den lilla ort jag bor på, är tänkt att bli begåvad med en färjeterminal som ska serva flera öar häromkring. Den tänkta anläggningen kräver muddring i stor skala, sprängning i trång farled, anläggning av 800 parkeringsplatser. Detta i en idyllisk fiskeby med 160 åretruntboende.

Turisterna som kommer hit sommartid älskar vår natur, vårt fiskevatten, det lugna livet på landet. Med den tänkta terminalen är det fara värt att allt det älskade far all världens väg.

Finns det sedan överhuvudtaget någon anledning för en trött stadsbo att åka hit ut? Naturen borta, fiskevatten utan fisk, asfalt i stället för strövområden, stressade orsbor som ska se till att turisten snabbast möjligt kommer till de lugna? Öarna.

I stället för naturupplevelser blir turistandet alltmer en form av trafik som allt snabbare förflyttar sig på vägar och vatten utan att uppleva något annat än själva förflyttningen, som skall organiseras så väl att turistorterna förvandlas till trafikapparater för snabbast möjliga genomfart.

Nej, vi får allt se till att orsbefolkningen och de besökande turisterna kan förenas i en gemensam önskan om stillhet och

upplevelse, omsorg om natur och folk, vart vi än reser eller var vi än bor.

Ett tillfälle för detta tillvägagångssätt ges oss nästa vår, om vi antar en inbjudan vi fått från vår systerorganisation i Ryssland. I samband med ett möte om "Norra Ryssland — familj, barn, ekologi" får vi möjlighet att besöka de norra provinserna, träffa urbefolkningar och får en förstahandsinformation om deras problem och leverne. Det känns meningsfullt och spännande.

Kanske kan några häri från återgälda besöket sedan. I vår inbjudan får vi väl skriva:

"Se Stocken innan det är för sent", det vill säga: kom medan det ännu finns natur och fiskevatten kvar...

I detta nummer av Vi Mänskor finns flera reportage av andra slags resor. Var så goda, följ med!

Vår gemensamma kamp — att växa som människor

Text och bild:
Annika Lysén

I en liten kontorslokal i en av Kapstadens förstäder har en grupp kvinnor samlats för att lyssna till *Aida Santos*. Hon har kommit till Sydafrika från Filippinerna för att berätta om sina erfarenheter av val och kamp för demokrati.

— Ni måste använda ett framtida val för att organisera kvinnor.

Problemen tar inte slut i och med att människor får möjlighet att rösta. Filippinerna är ett talande exempel. Vi har fått rösta i många år men ändå har vi ett otroligt ojämlikt samhälle där kvinnorna är de fattigaste av de fattiga, säger Aida med sin speciella brytning på engelska.

Hon talar med intensiv, nästan lite uppförande röst om vikten av att organisera sig. Många fruktar valfusk och manipulering inför valet i Sydafrika. Hon berättar om hur lika situationen är för kvinnor i de båda länderna.

— Kvinnorna utgör hälften av alla människor. Ändå sätts alltid våra och våra barns behov på undantag, trots att alla vet att vår överlevnad är avgörande för att våra samhällen ska leva vidare. Vinner vi kvinnornas röster då är halva striden vunnen.

Vi har visserligen inte apartheid i Filippinerna men kvinnor möter ändå samma typ av problem, som här i Sydafrika. Vi måste hämta vatten, skaffa mat, kämpa för våra barns utbildning och vi utsätts för våld och misshandel. Därför är det viktigt att vi inför val pekar på de viktigaste kvinnofrågorna för att få en så bred uppslutning som möjligt.

Kvinnor i syd måste träffa varandra för att utbyta tankar och bli starkare genom en dialog. Världens orättvisor kan aldrig övervinnas om vi arbetar i isolering, säger den filippinska journalisten Aida Santos vid ett besök i Sydafrika.

Många problem har av ett mansdominerat samhälle definierats som privata. Men våld mot kvinnor är allas problem, säger hon.

Hon berättar att kvinnorörelsen i Filippinerna bildat en gemensam front för att få större genomslagskraft.

— Istället för att fokusera på enskilda personer fokuserar vi på frågor som kan ena oss. Startpunkten är att definiera våra gemensamma problem och därefter ser vi oss om efter kandidater som vi tror kan driva dessa frågor. Resultatet har blivit att en mängd politiker känt sig tvingade att engagera sig i kvinnofrågor.

Kvinnorörelsen i Filippinerna har kommit långt i förhållande till många andra länder. Aida tror att en av förklaringarna till det är just att man koncentrerat sig kring några få frågor, och då framför allt våldet mot kvinnor. Med detta som utgångspunkt har rörelsen blivit starkare och omfattar nu vidare frågor.

— När vi först började ta upp kvinnofrågor var alla emot oss — också inom demokrati-rörelsen, som även den är mansdominerad. Nu har det blivit väldigt inne att vara feminist, vilket naturligtvis också kan innebära problem eftersom till och med de mest konservativa kvinnorna kan kalla sig feminister.

Isolerade från varandra

Aida har kommit till Sydafrika på ett utbytesprogram för att stärka kontakter mellan människor i det som brukar betecknas u-världen.

Det anordnas av organisationen TEP, som får ekonomiskt stöd från DIAKONIA i Sverige. Från början koncentrerade TEP sig på utbyten mellan teologer i tredje världen, men intresset för utbytet har visat sig bli så stort att man även vänt sig till personer utanför kyrkan. Verksamheten är ett sätt att försöka bryta traditionella mönster av informationsflöden, som nästan uteslutande går i nord-sydlig riktning.

— Kapitalismen och kolonialismen har skapat ett mönster där majoriteten av jordens befolkning marginaliserats och blivit isolerade från varandra. I Filippinerna har vi till exempel nästan ingen kontakt ens med länder som ligger nära oss, som Indien, Malaysia och Pakistan. Än mindre med länder i Afrika och Latinamerika. Däremot vet vi massor om USA, som blivit vår enda modell. På det viset har vi genom historien lärt oss att enbart relatera till dem som härskar över oss, säger Aida.

— Därför måste vi i syd träffa varandra för att utbyta tankar och bli starkare genom en dialog. Världens orättvisor kan aldrig övervinnas om vi arbetar i isolering.

Ett praktiskt resultat av Aidas resa till Sydafrika är en gemensam satsning på en ledarskapsutbildning för kvinnor på landsbygden i Sydafrika och Filippinerna.

Samtidigt som Aida ivrigt förespråkar starkare relationer mellan kvinnor i syd är hon inte på något sätt avvisande gentemot kvinnor i nord.

— Ekonomisk komfort betyder inte nödvändigtvis social och politisk frigörelse. I grund och botten är ju problemen samma — männens dominans i våra kulturer.

Om kvinnor i nord seriöst lyssnar till oss i syd tror jag att de kan bli våra bästa förespråkare, men de måste våga utmana det västerländska samhällets värderingar och komma oss till mötes för att förändringar ska kunna ske.

Obekvämt skrivande

Aida är journalist men hennes skrivande var obekvämt för den förre diktatorn Ferdinand Marcos, och som många andra fängslades hon på 70-talet. Under fängelsetiden misshandlades hon svårt, vilket har satt djupa spår. När hon blev fri var hon med och startade människorättsorganisationen Kapatid som arbetar för bättre villkor för politiska fångar. Det var framför allt kvinnor vars män fängslats och på så sätt blev Aida allt mer involverad i kvinnofrågor. I Sydafrika har hon träffat många aktivister som delar hennes tunga erfarenheter av fängelse och tortyr.

— Det är viktigt att tala med varandra om det hemska vi varit med om. Jag tror att det är bra att vi som är engagerade också försöker se saker från ett andligt och mänskligt perspektiv, inte bara politiskt.

Annars är det lätt att förlora tron på att människan är god. Krafterna som förtrycker är enormt starka, men om vi inte tror på humanismen inom människor kommer vi att duka under.

Förtryck kan fortgå på grund av att många människor tycker det är för jobbigt att kämpa emot. De ger upp inför bekvämligheten och rädslan för vad det innebär att bli involverad.

Aida berättar att kvinnorörelsen i Filippinerna ibland blivit anklagad för att vara för personlig i sina frågor och tendera till att bli stel och småborgerlig.

— Personliga problem har alltid kommit på undantag i de politiska sammanhangen. Men vår kamp handlar ju om att vi ska växa som människor. Livet är en politisk fråga. Varje död är en politisk fråga.

Kanske har vi kvinnor insett att om vi inte kan förfoga över våra egna kroppar, om vi inte ens kan säga nej till våldtäkter och förändra våra egna liv, hur ska vi då kunna förändra världen?

Det är långt till vatten, och ibland tvättar man vid tappstället. Landsbygd utanför Port Sheppstone, Natal.

Det rika, fattiga och våldsamma Sydafrika.

Text och bild: Siv Waldor

Vi var åtta deltagare och två reseledare som den 15 juni till den 7 juli genomförde ISAKs (Isolera SydAfrika Kommittén) studie- och vänresa i Sydafrika. En del av tiden var vi uppdelade fem och fem, vilket hade flera fördelar.

Deltagarna representerade olika organisationer, kom från olika delar av landet, och med en ålderskillnad på 17 till 67 år. Jag var äldst och den enda som kom från Stockholm.

Vi landade i Johannesburg (2000 meter över havet), och "utnämnd till" världens farligaste stad.

Det var meningen att vi till största delen skulle besöka regionala och lokala organisationer — ANC, medborgarrättsorganisationer etc. ANC hade hjälp oss att planera vårt besök, vilket vi själva också hade gjort vid tre veckoslutsträffar före avresan. Vid det andra mötet deltog också föreläsare och medlemmar från andra organisationer.

Det sägs att en lyckad resa beror mycket på hur väl förberedd den är och det kan jag verkligen instämma i.

De regioner vi besökte hade valts utifrån att de inte tidigare haft besök och att de själva ville att vi skulle komma.

Överallt mötte vi samma rädsla för våldet. Inkathapartiet och majoriteten av de vita vill inte ha någon förändring.

Det var vinter i Sydafrika när vi var där, men inte den allra kallaste. Den inträffar i augusti. På dagarna var det upp till 25 grader varmt och på nätterna ned till minus 7 grader. De som bor i plåtskjul och liknande "hus" måste ha det hemskt då. Dessutom händer det att de på grund av våldet inte vågar sova inomhus, eftersom angriparna skjuter rätt igenom husen — en del "sover" då ute i bushen.

Under tiden vi var i Sydafrika fastställdes dagen för

det första demokratiska valet till den 27 april 1994. Det har tagit lång tid att komma så långt. Förhandlingarna har mest bestått i ett steg fram och två tillbaka — ANC bildades 1912.

Vår resa bestod till stor del av träffar med representanter för de olika organisationerna och besök på skolor, daghem, sjukhus och olika projekt. Vi besökte också byar och townships (områden dit de icke vita förvisats från städerna).

Aldrig röstat förr

Det som framstod som mest angeläget vid alla dessa tillfällen, var problemen med förberedelserna inför valet nästa år. Majoriteten av befolkningen har aldrig tidigare fått delta i ett val, vet inte vad ett parlament är, varför de skall rösta och att de måste skaffa ett identitetskort innan.

60 procent av den totala befolkningen är analfabeter — 70 procent av kvinnorna på landsbygden är analfabeter. Även högre siffror nämns i dessa sammanhang.

På landsbygden saknas vägar och kommunikationer och avstånden till myndigheterna är långa.

För att driva ett val behövs pengar. I Sverige får partierna pengar från staten, men i Sydafrika får inte ANC och dess allierade en enda Rand (landets valuta). Regeringspartiet och övriga partier för vita, får och har pengar, samt tillgång till massmedia.

Mokuzola Magida, direktör och projektledare, tillsammans med ett par av kvinnorna i deras stick-kooperativ.

Arbetslösheten är dessutom minst 60 procent, varav de allra flesta är svarta, och ännu fler kvinnor är arbetslösa.

Männen på landsbygden är hänvisade till arbete i gruvorna i Johannesburg. Kvar blir kvinnorna, barnen och de gamla. Männerna kommer ibland hem bara en gång per år och skickar förhoppningsvis hem pengar däremellan. På sin arbetsplats bor de i baracker, tjänar lite och det är lätt att trösta sig med billigt vin och öl.

De kan dessutom vid besöken hemma sälja den jordbit familjen har — de svarta kvinnorna får inte äga den, medan de vita kvinnorna ganska nyss har fått den rätten. Svälten är stor, särskilt på landsbygden.

Många eldsjälar

En av de eldsjälarna vi mötte var *Mokuzola Magida*, som är Director och projektledare för Isinamva Community Development Centre, Mount Frere i Transkei. Hon leder för närvarande sju olika projekt i olika delar av området, där byborna också är med och påverkar. Mokuzola Magida är en energisk och varm kvinna, lika vänlig mot alla och medlem i ANC's Women's League, ANC's kvinnoorganisation, som är med i samma internationella organisation som SKV.

Det som skrämde och förvånade mig mest var att farmarna fortfarande 1993 piskar sina arbetare. Några av gruppdeltagarna träffade en sådan man som hade en läderpiska fastsatt vid ena armen. Slaveriet har officiellt upphört sedan länge, men försäkringsbolagen annonserar öppet "Piska — vi betalar".

Sydafrika är ett vackert land som är rikt på naturtillgångar, men pengarna, rättigheterna och skyldigheterna, är oerhört orättvist fördelade.

De svarta barnen måste till exempel betala skolavgift och uniform, vilket gör att många av dem inte har råd att gå i skolan. De vita barn som går i offentliga skolor betalar inte någon avgift. I de vita klasserna finns bara tjugo barn, medan de svarta är upp till hundra stycken. De svarta barnens skolor är dåliga och deras utrustning är misserabel, och deras lärare har dessutom dålig utbildning. För de vita barnen är det tvärtom.

ANC och dess allierade är i stort behov av fortsatt stöd inför valet. Samla gärna in pengar och sänd till: SKV, pg: 5 13 23-4.

Skriv "Sydafrikainsamlingen" på talongen, så går 50 procent till ANC's valkampanj, och 50 procent till ANC's Women's League's projekt för alfabetisering av vuxna i Transkei.

Två flickor som hämtat vatten, och sedan har lång väg hem. Båda vill gå i skolan men har inte råd.

— Jag kan inte acceptera att småflickor stympas i Frankrike för att föräldrarna är fattiga och kommer från ett annat land. Det handlar om tortyr av bebisar. Det säger *Linda Weil-Curiel*.

Från sitt advokatkontor i Paris har hon kämpat mot andra intellektuella, som hävdar att hon är grym när hon genom hårda domar vill stoppa omskärelse av döttrar till afrikanska invandrare.

Linda Weil-Curiel försöker också att hjälpa Frankrikes första fall av "omskärelseflykting", en ung kvinna från Mali, som vill få samma status som en politisk flykting.

Att tillåta omskärelse — omvänd rasism

"Men de säger att det är fruktansvärt att jag försöker få föräldrarna betraktade som kriminella. De säger att föräldrarna bara har respekterat sin kultur och traditioner som de inte tror att de kan avvika ifrån. De säger att det handlar om fattiga människor som bara är offer i vårt sociala system".

Text och bild: Anna Trenning-Himmelsbach

Linda Weil-Curiel har sitt advokatkontor vid Place Saint-Germain-des-Prés med en magnifik utsikt över kyrkan och folklivet på boulevarden. Själv ger hon ett nästan lite blygt och försynt intryck. Men det är långt ifrån tillbakadragen hon varit när hon drivit sin kamp mot att omskärelse tillåts bland invandrare i Frankrike.

Kvinnlig omskärelse tillämpas i ett bälte som går tvärsöver centrala Afrika. UNESCO uppger att åtta miljoner kvinnor är omskurna idag. Invandrare från länder som Mali och Senegal tar med sig sina traditioner, som polygami och omskärelse, när de flyr sina hemländer och bosätter sig i förorter runt Paris.

— Jag är feminist, säger Linda Weil-Curiel.

— Jag accepterar inga övergrepp mot kvinnor bara för att de är kvinnor.

Hur kvinnlig omskärelse ska behandlas i Frankrike har vållat stor debatt i massmedia och huvudbry i domstolarna.

Första gången det togs upp som ett brott i en fransk domstol var i början av åttiotalet. En gatsopare från Mali stod inför rätta, anklagad för att ha omskurit sin lilla dotter med en fickkniv. Flickan hade nästan förblödit efter ingreppet och det var

läkarna som räddat hennes liv som hade anmält pappan. Pappan tog på sig skulden, trots att det är osannolikt att det verkligen var han som hade skurit bort klitoris och blygdläppar på sin dotter.

Kvinnlig omskärelse fanns inte som ett brott i den franska lagboken och det dröjde flera år innan mannen fick sin dom. Det blev ett års fängelse villkorligt.

Linda Weil-Curiel läste om fallet i tidningen *Le Monde*. Hon intresserade sig för problemet och beslutade att gå in som den klagande parten i liknande fall. Det kunde hon genom att bli medlem i en organisation som bekämpar övergrepp mot barn.

För varje rättegång som följt har domarna mot de inblandade blivit strängare och strängare, men fram till våren 1991, har det alltid handlat om villkorliga domar.

Då satt Sory, Semite och Keita på de anklagades bänk.

Sory kom till Frankrike från Mali för tjugo år sedan. Efter några år sände hans familj honom en hustru, Semite. De fick många barn och de omskar sina döttrar. En barnläkare försökte övertala dem att inte låta traditionen gå ut över deras sjätte

dotter, men föräldrarna ville inte lyssna på honom. Sory fick ytterligare en hustru tillsänd sig från Mali. När den unga hustrun med glädje berättade att hon förberedde en stor fest för sin lilla dotter som skulle omskäras, kände barnläkaren att han inte kunde tåla längre utan polisanmälde Sory och Semite. De hamnade inför rätta tillsammans med Keita som också kommer från Mali och som hade omskurit deras sex döttrar.

I april samma år föll domen. Sory och Semite fick villkorliga fängelsedomar. Men Keita, kvinnan som hållit i rakbladet, fick fem års fängelse. De dömdas advokat sa efteråt att rättegången var en skandal eftersom ingen brydde sig om de tre personernas speciella historia. Men Linda Weil-Curiel anser att domstolarna måste tilldöma föräldrarna fängelsestraff för att statuera exempel.

Hon berättar att hon stött på ett enormt motstånd från andra jurister, från intellektuella som journalister, författare, etnologer och läkare.

— De säger att det är fruktansvärt att jag försöker få föräldrarna betraktade som kriminella. De säger att föräldrarna bara har respekterat sin kultur och traditioner

som de inte tror att de kan avvika ifrån. De säger att det handlar om fattiga människor som bara är offer i vårt sociala system.

— Det är kanske sant, men alla glömmer att i grunden finns ett huvudoffer, barnet, en oskyldig bebis som man låter utstå ohygglig tortyr och stympning.

— Jag kanske verkar grym, men om mamman eller pappan hade stulit en flaska mjölk i snabbköpsaffären hade de kanske hamnat i fängelse och då hade alla sagt att detta trots allt är normalt eftersom de hade gjort något olagligt. Men här låter man dem massakrera sina barn och säger "Ah. Det är deras kultur!"

Vid flera tillfällen har små barn avlidit av skadorna som de fått vid omskärelsen. Linda Weil-Curiel talar också om de unga kvinnor, som är döttrar till afrikanska invandrare.

— De är födda i Frankrike, uppvuxna här och plötsligt upptäcker de att de inte är som andra fransyskor för det är någonting som saknas hos dem.

Waffyla Tamzali kommer ursprungligen från Algeriet. Nu arbetar hon med kvinnofrågor på UNESCO:s kontor i Paris. Hon hävdar att om vi tillåter kvinnlig omskärelse i västvärlden ägnar vi oss åt en slags omvänd rasism.

— Vissa personer har rätt att utföra vissa brott bara för att de tillhör en viss ras.

Waffyla Tamzali påstår att eftersom Europa är en fabrikör av idéer gentemot Afrika, har det stor betydelse om vi säger klart och tydligt nej till kvinnlig omskärelse.

I de flesta afrikanska stater är omskärelse förbjudet enligt lag, men detta har ingen praktisk betydelse.

Därför tycker Waffyla Tamzali att kvinnor som flyr sina hemländer för att slippa bli omskurna bör få flyktingstatus, liksom hon tycker att kvinnor som tvingas prostituera sig för att överleva också ska betraktas som flyktingar om de söker asyl i ett annat land.

Linda Weil-Curiel håller just nu på med att hjälpa Frankrikes första "omskärelseflykting" att få flyktingstatus. Det handlar om *Aminata Dop*, en tjugofemårig kvinna från ett litet samhälle i Mali.

Advokat Linda Weil-Curiel

Hon bestämde sig redan som liten flicka att hon inte ville genomgå samma procedur som de andra flickorna i byn. Hon sändes till Malis huvudstad Bamako för att studera och lyckades alltid komma med undanflykter för att slippa återvända till sin hemby under regnperioden då omskärelsen ägde rum. Hon trolovades och kom så långt i sitt förhållande att hon hann uppleva sexualitetens fröjder, vilket ytterligare stärkte hennes övertygelse. Men en dag kunde Aminata inte komma med några undanflykter längre. Hon skulle snart gifta sig och både hennes far och hennes blivande make hävdade att hon måste bli omskuren för att bli en ren kvinna.

Natten innan omskärelsefesten skulle äga rum steg hon upp och gick hemifrån till fots. Hon lyckades ta sig till Bamako. Många vänner visade henne på porten, men till slut fick hon hjälp av en äldre kvinna med att resa till Frankrike. Nu vill hon alltså ha status som flykting.

De franska invandrarmyndigheterna säger nej. Aminata får stanna i Frankrike, men under osäkrare förhållanden.

— Deras främsta motivering är att Aminata inte sökt hjälp hos myndighe-

terna i Mali innan hon togs till Frankrike.

Det är löjligt, alla vet ju att hon bara hade blivit hemskickad om hon vänt sig till polisen i Bamako, säger Linda Weil-Curiel.

— Jag tror inte att de vågar säga ja, av rädsla för att skapa ett prejudikat. Men vi har i alla fall uppnått en liten seger, eftersom de säger att en kvinna som försöker undvika omskärelse skulle kunna få flyktingstatus, säger Linda Weil-Curiel. Aminata och hennes advokat har inte gett upp hoppet ännu och har överklagat beslutet.

Linda Weil-Curiel visar på en hög med brev hon fått från kvinnor i olika länder som vill ge Aminata sitt stöd.

Telefonen ringer. Det är en journalist från USA som vill veta hur det har gått för Aminata. Linda Weil-Curiel berättar stolt att Aminatas fall fått mycket uppmärksamhet utanför Frankrikes gränser, men samtidigt ser hon trött ur. I rummet bredvid sitter en av hennes motståndare i debatten om hur långt man ska gå för att stoppa kvinnlig omskärelse. Det är advokaten som försvarade Sory, Semite och Keita våren 1991.

Fistulasjukhuset i Addis Abeba

ger unga kvinnor glädjen tillbaka

— Inte förrän jag kom hit och pratade med de andra patienterna vågade jag börja tro att jag också kan bli bra, säger Endeshash Allene, som ska opereras om två dagar.

— Jag är så väldigt glad att jag är torr igen, säger Tarike Tesemma. Hon väntar på att stygnen ska tas bort, så att hon kan återvända hem till sin man, och hoppas på att bli gravid igen.

I Fistulasjukhusets sängar ligger bara fattiga kvinnor. De har förlorat sina barn under en förlossning som varat i flera dagar. Skadorna i underlivet gör att de sedan inte kan hålla urin och avföring. De som lyckas ta sig till Fistulasjukhuset i Addis Abeba kan bli helt bra efter en operation och kan till och med få barn igen.

Text och bild: Maria Lövfors

Aldrig en man mer! Endeshash Allene är övertygad om att det var hennes mans fel att hennes förlossning blev så svår. Hon är mycket söt, med ett tatuerat kors hon själv valt som ett smycke i pannan. Hon säger att hon är 22 år, men ser ut att vara runt femton. Hon har aldrig gått i skola, så räkneordet är nog bara en chansning.

När det var dags för Endeshash att föda var hon hemma hos sina föräldrar.

— Jag hade så ont så jag vet inte vad jag tänkte då. Jag var nästan medvetslös.

Barnets huvud fastnade och hennes mamma som skulle förlösa henne kunde inte göra mycket. Efter fyra dygn lyckades de få ut det döda barnet, och i sin sorg vägrade Endeshash återvända till sin man. Barnets huvud hade legat och tryckt så länge mot en nerv, så att det dröjde länge innan hon kunde gå ordentligt, utan att halta. Hon fick ligga, utan att kunna sköta de tunga husmorssysslorna på ett halvår. Dessutom var hennes urinblåsa förstörd.

— Jag läckte hela tiden, men de första månaderna trodde vi att det var något som hörde ihop med förlossningen.

Inte förrän hon råkade träffa en annan kvinna som blivit botad på Fistulasjukhuset. Från byn utanför Lalibela var det först en och en halv dag till fots, sedan åkte hon buss i tre dagar till huvudstaden.

Endeshash ska opereras om två dagar, men hon är inte rädd.

— Varför skulle jag vara det, undrar hon. Mitt liv är inget värt om jag inte blir

bra igen, och detta är min enda chans.

När hon blir frisk planerar hon att bo hos sin moster och arbeta som hemhjälp där. Hon säger mycket bestämt att hon aldrig mer ska låta en man komma nära henne.

Levt ensamma i årtal

Doktor Mulu, som är en av Fistulasjukhusets två etiopiska läkare, får ofta höra just det, särskilt av alla de kvinnor som bittert fått erfara hur mannen skyller allt på hustrun och kastar ut henne. En del har levt ensamma i årtal i något skjul för att ingen stått ut med lukten omkring dem.

Tarique Tesemma är nyopererad. Hon har haft turen att ha en man som inte lämnat henne, utan ska komma och hämta hem henne om ett par dagar. Men hennes äktenskap började inte lika lyckligt.

— En dag när jag var ute och gick på vägen, kom plötsligt några män och drog upp mig på en häst och förde bort mig. Jag hade ingen aning om vad de var för några, och jag var helt förtvivlad.

Tarique Tesemma blev bortrövad för tre år sedan. Ibland är det ett sätt för två unga älskande att få varandra, mot föräldrarnas vilja. Men det kan också vara ett sätt för fattiga män att få en hustru.

Tariques pappa ville först inte acceptera det som hänt, men blev övertalad av sina grannar — även om han lyckades hämta tillbaka henne skulle han aldrig få henne gift efter det som hänt.

— Han tog med mig till sin by, långt bort från mina föräldrar, där jag inte kände någon. Men han var inte elak och efter hand så märkte jag att han älskade mig, fast han var så väldigt fattig.

När Tarique skulle föda sitt första barn kom hennes svärmor hem till henne för att hjälpa till med förlossningen. Det verkade gå bra, men när barnets huvud var halvvägs ute, fastnade det. Förlossningsarbetet fortsatte långt efter att barnet dött. Efter tre dygn tog hennes man henne till sjukhuset i Hosanna, närmaste stad. Där gjorde de en operation för att få bort det döda barnet. När hon kom hem kunde hon inte hålla urinen, vävnaderna i slidan och urinblåsan var förstörda.

— Någon sa till mig att det skulle gå över om jag åt ordentligt så att jag blev stark igen.

Men problemen fortsatte, och efter två

månader fick Tarique för första gången höra att det gick att få hjälp på ett sjukhus i huvudstaden, men att hon först var tvungen att vänta hemma i sex månader.

Den tiden blev jobbig. Tarique och hennes man bor i en liten hydda, tillsammans med mannens brorson, som hjälper till i jordbruket. När man bor i en hydda med jordgolv och måste bära vatten från en flod, är det inte lätt att hålla rent ens i vanliga fall. De första tre månaderna var Tarique för svag för att bära vattenkrukan så brorsonen fick hämta vatten.

För en månad sedan var det äntligen dags för henne att bli opererad på Fistulasjukhuset. Operationen gick bra och hon kan nu kissa som vanligt igen.

— Nu är jag torr och jag är så glad att de har botat mig. Det var väl några tabletter, eller.....

Doktor Mulu avbryter henne och förklarar en gång till hur operationen gått till, att man lagat fistulan, det hål som barnets huvud gjort i hennes underliv, så att urinblåsan kan fungera som vanligt igen.

Strålar av glädje

— Ja, jag är jätteglad i alla fall! Tarique strålar med hela ansiktet och det verkar inte ha någon betydelse för henne vad det är de duktiga läkarna gjort.

Imorgon ska stygnen tas bort, och sedan ska hon åka hem. Tarique vill hem så fort som möjligt. Hennes man är ensam hemma, utan någon kvinna i huset, och hon oroar sig för hur han klarar hushållssysslor.

— Vi är muslimer, så visst skulle han kunna ta sig en hustru till, säger Tarique och ler. Det är inget som en kvinna kan uttala sina åsikter om. Så blir hon allvarlig igen och säger att han är så fattig att han inte kan gifta sig igen även om han skulle vilja.

— Han har inga oxar och åkrarna är små, vi odlar bara majs och lite teff.

Tarique är säker på att hon vill bli gravid igen. Men nästa gång det blir dags att föda måste hon ta sig till sjukhuset i god tid och föda barnet där, annars kan samma sak hända igen.

Etiopiska kvinnor har inte svårare att föda barn än andra. Överallt i världen går fem procent av födslarna fel — kvinnan kan ha för trångt bäcken, eller barnet

ligger fel. I Sverige görs sådana förlossningar med kejsarsnitt. Hade det funnits vägar och transportmedel så att kvinnorna kunnat ta sig till sjukhus, och välutrustade sjukhus med utbildade obstetrikare som kunnat förlösa dem, så skulle de här kvinnorna inte ha fått sina skador. Förlossningsskadorna beror alltså på fattigdom.

— Att vi opererar dem är ingen lösning på grundproblemet, påpekar doktor Mulu.

Mödravårdshyddor

Hon skissar en modell där man bygger mödravårdshyddor i anslutning till de regionala sjukhusen. Dit kunde kvinnorna komma och bo inför förlossningen. Deras familjer kunde följa med och även de gamla kvinnor som ska förlösa dem, och skulle något gå fel, så finns den moderna sjukvården bara minuter därifrån. Det skulle vara ett sätt att inte bara bota utan förhindra att fler kvinnor utsätts för detta lidande.

De här kvinnorna är alla analfabeter, lever på landsbygden, deras män är småbönder, och deras uppgift i livet är att sköta hushållet och föda barn. Misslyckas de med något av detta, har de ingen plats längre, och det finns inget annat sätt för dem att leva på.

Därför är personalen noga med att ha ett samtal med var och en av patienterna innan de lämnar sjukhuset. De försöker ge en positiv bild av hur de nu kommer tillbaka hem, friska och vackra i ny klänning, och säkert ser någon fin man dem och de gifter sig och får barn.

— Det är oerhört viktigt att vi får dem att tro på att de kan fungera som hustrur igen, så att de får tillbaka tron på livet och framtiden, säger doktor Mulu. Även om det inte verkar så nu, så hinner nog Endeshash ändra sig innan det är dags för henne att lämna sjukhuset.

SKV stödjer Fistulasjukhuset genom ekonomiskt bidrag. Vill du också ge ett bidrag, kan du sätta in pengarna på postgiro: 5 13 23-4 Märk talongen "Fistulasjukhuset".

Brottstycken ur en resa

*Text och bilder:
Maria Jacobson*

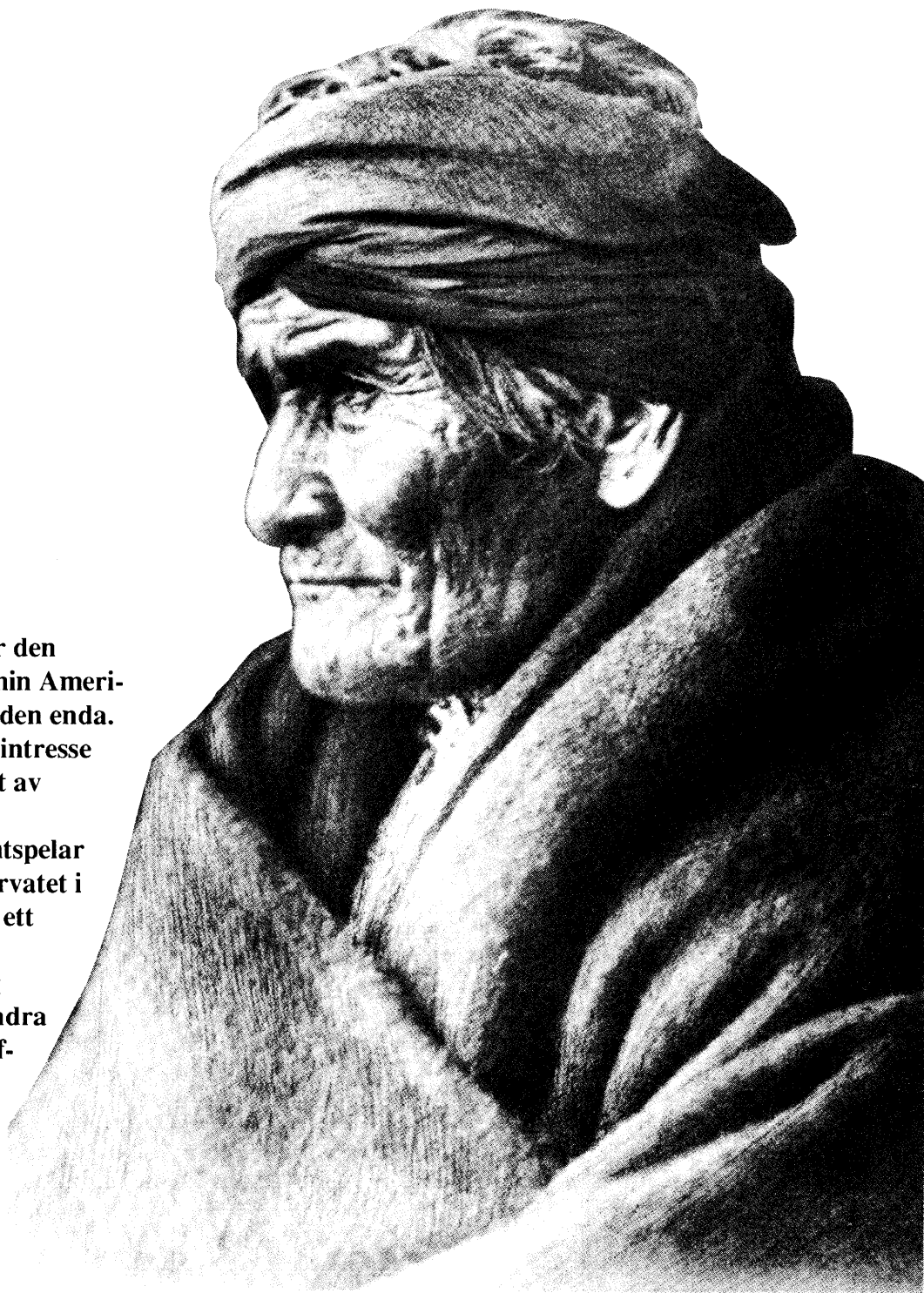

Oskar Davidsson

Indirekt är kanske Oscar den största anledningen till min Amerikaresa. Men han är inte den enda. Ett gammalt romantiskt intresse för indianer, pånyttväckt av deckarförfattaren Tony Hillermans böcker som utspelar sig i det stora indianreservatet i sydväst, Navajo är ännu ett skäl.

För 14 år sedan reste jag också till USA, av helt andra orsaker. Staterna var häftigt, 70-talet gick på sitt sista år och begreppet yuppie fanns redan därborta.

Efteråt trodde jag aldrig jag skulle återvända till detta land av ytterligheter.

Geronimo 1905 Fotograf: Edward S. Curtis

Vad tänkte Oskar Davidsson när han kom till Ellis Island, emigrantstationen utanför Manhattan, New York? Och vad kände han? Efter en lång och säkert hård resa från Småland anlände han Amerika kring 1912. Han var tolv år.

När jag hittar hans namn på muren på Ellis Island som uppförts till emigranternas minne får jag en speciell känsla. En del av mig och min familj finns också i det här landet. Kunskapen om att det i Sverige en gång var så illa ställt att folk inte kunde stanna, får en innebörd.

Oskar var min farmors bror och på äldre dar var han bitter. Han höll ingen vidare kontakt med sina föräldrar och sex syskon som stannade kvar i det gamla landet.

— Han talade inte gärna om sitt förflutna, berättar Sue Davidson Faulds och Lisa Davidson, mina nyfunna syslingar, hans sondöttrar.

— Ja, funderar Lisa, Oscar hade nog smärtsamma minnen från sin barndom. Han sa att han blev såld till Amerika som arbetskraft. Han kom till en gård i Illinois, där vi är födda, och hade det ganska bra.

Min farmor, som är det enda kvarvarande syskonet, var bara barnet när Oscar for. Enligt henne åkte han frivilligt från det fattiga svenska livet och han var inte tolv utan 16 när han reste. Båten gick från Malmö och hon minns hans lappade kostym.

Alla har sin egen sanning och jag ska söka min. Allt finns lagrat i historiska arkiv i Washington D.C., också de gamla skeppsregistren.

□□□□□

Tony Line Fight är upprörd. Vi möts på ett iskallt luftkonditionerat Sheraton i New York, där IRE, Investigative Reporters and Editors har nationell konferens. I Sverige heter systerorganisationen Grävande Journalister.

Tony Lone Fight är sioxindian och frilansreporter från Grand Forks, North Dakota. Han är arg över att konferensen — och att en sådan viktig mediaorganisation som IRE — så lite berör de nordamerikanska indianernas situation. Det är i alla fall urbefolkningarnas år, av FN deklarerat.

Det är många som förbigår det med tynad. Urbefolkningarna världen över ses av västerlandets kulturer i regel som ett problem. De anpassar sig inte, vill inte integreras, de strävar emot och kämpar för sitt land. Samma gäller också samer, indianer på den amerikanska kontinenten och aboriginer i Australien.

Enda gången konferensen på Sheraton egentligen tar upp minoriteter, är i samband med miljörasism, ett begrepp jag tidigare inte stött på. "Environmental rasism", något som drabbar indianer men också fattiga och minoriteter. Kort betyder det att man medvetet och systematiskt förlägger miljöfarliga verksam-

heter till områden där fattiga, etniska minoriteter och indianer lever. Eller också dirigerar man dem till områden man vet är miljöfarliga.

Det kan vara uranbrytning, som i Navajoreservatet i Four Corners, det kan vara förvaring av radioaktivt avfall som regeringen planerar i Paiute-Shoshonereservatet Fort McDermitt på gränsen mellan Oregon och Nevada. Det kan också vara förgiftat vatten som finns i flera reservat med miljöfarliga industrier i närheten, det kan vara anläggningar som tar emot kemiskt avfall, som i Jicarilla Apachereservatet i New Mexico.

— Det är en nationell skam att det här få ske, år efter år, säger Richard T. Nixon som arbetar som miljöåklagare och vars uppgift är att åtala miljöbovar.

Han är lika upprörd som Tony Lone Fight, bland annat över att medierna undviker ämnet. Kanske är det ett svårt ämne att skriva om, eftersom många anser att det inte alls handlar om rasism eller förtryck, utan om hur mycket marken är värd, funderar han vidare, med en cynism riktad mot journalisterna, som i så fall inte kritiskt kan granska eller slå hål på myten om markvärdet.

— För några veckor sedan arrangerades en Mother Earth-konferens för infödda amerikaner. Varför var inga media där? Där fanns bland annat radioaktivförgiftade bland deltagarna.

Indianerna är fångna i en moment 22-situation när det gäller miljön, liksom inom flera andra områden.

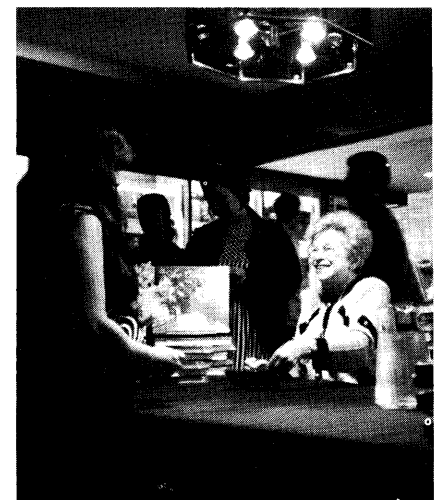
Att acceptera en miljöfarlig verksamhet betyder ofta snabba och relativt stora pengar för reservatet och stammen. Pengar man anser sig behöva i sin strävan att försöka bli självständiga. Kortsiktigt kan det betyda att man har råd att bygga en skola inom reservatet och anställa lärare från stammen, som ett led i kulturens bevarande.

Att indianbarn ska pressas in i det vita skolsystemet är något många stammar avskyr eftersom konkurrens inte anses som positivt eller konstruktivt. Indianbarn anses för dumma på sina håll, eftersom de inte hänger med i betygs- och prestationshetsen. De blir "dropouts".

Långsiktigt skapar förstås en giftsoptipp miljöproblem. Det skapar också konflikter inom stammen, mellan mer traditionellt tänkande, småskalighet, och synen på reservatet som en ekonomisk enhet, som går att samköra med det övriga amerikanska sam-

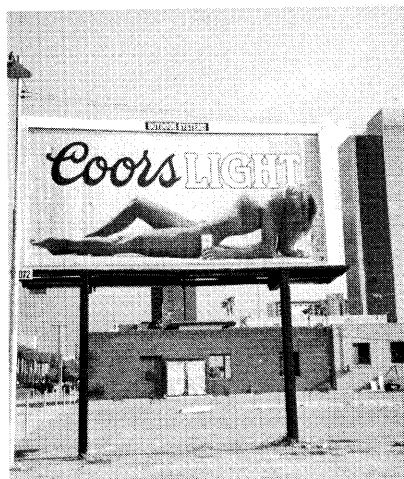

På Lake Washington, Seattle.
Sysling Sue D. Faulds,
Jenny Anttila, engelska

Dr Ruth. Bryter tabun om
sexualitet. Vänner Anna bredvid

En kvinna säljer, överallt.
Här lågkaloriöl

följt av övre torson och huvud. Håll knän och fötter ihop och lyft in dem i bilen”.

Citatet beskriver hur man tar sig in i en limousine på rätt sätt. Det är hämtat från boken *How to Marry the Rich*, hur man gifter sig rikt, och är en av alla de detaljerade beskrivningar över hur man skaffar sig stil, hur man ska se ut och uppföra sig för att bäst attrahera en rik man.

Seattle — den nya innestaden.
I en av skyskraporna finns lika
många advokater som i hela Japan

Talar för sig själv

hället. Precis som i vårt samhälle finns olika åsikter och teorier om hur man bäst överlever.

□□□□□

”Låt mannen öppna dörren för dig. Det är inte ett tecken på hjälplöshet, utan mannen tar hänsyn till att kvinnan oftast har en handväska, eller en lång kjol som inte får bli skrynklig. Gå inte in i bilen med huvudet först, utan stå nära bilen när dörren öppnas och håll ihop fötterna. Vrid kroppen åt sidan, ryggen mot öppningen. Böj båda knäna och sätt dig med rumpan först,

”De rika gifter sig med någon, varför inte med DIG?, filosoferar författarinnan Ginie Polo Sayles, som är rikt gift och dessutom har gjort sig en förmögenhet på kurser i konsten att gifta sig rikt över hela USA, och på boken.

Givetvis tror man att det är på skämt, det är när man inser att det är på allvar som man börjar förstå något litet av det amerikanska samhället. Boken uttrycker väl att Amerika är ett land av extremer, absurditeter, att det är den bästa av världar, och den sämsta, amerikanerna har kommit långt och de har inte kommit någonstans.

□□□□□

Min syssling bekymrar sig över att jag inte köper särskilt mycket. En gång i veckan är vi ute på rituellt shopping i något av de stora, blanka shoppingcenter som finns kring Seattle i delstaten Washington.

Barnen är aldrig så uppspelta som när vi ska ut och shoppa. De är duktiga, kan argumentera för de saker de vill ha. Själv hasar jag mest bara omkring i köptemplet, trött på överflödet. Redan i New York, på den flotta Femte avenyn tappade jag lusten. Utanför en av butikerna låg en man, döende i aids, och tiggde pengar. Tredje världen finns också här, i många olika former.

På Nordströms varuhus är servicen så utstuderad att jag rodnar. Herrar i kostym passar upp i skoavdelningen, mäter foten, tar på skorna, diskuterar, hämtar fler skor,

utreder kundens behov. Varje kund får ögonblicklig service, det verkar finnas hur många välfriserade herrar och damer som helst.

Familjen Nordstrom är förstås svenskättad och är i dag en av de rikaste familjerna i Washington. De bor utmed Lake Washington, i Hunt's Point, en sträcka utmed sjön som är USA:s absolut dyraste.

En fastighet kostar här mellan 5-10 miljoner dollar, uppemot 80 miljoner kronor. Här bor också Scott Okie, en av datamjukvaruföretaget Microsofts före detta chefer, som dragit sig tillbaka vid 29 års ålder, mångmiljonär många gånger om.

Inte minst Microsoft och Boeingfabrikerna lockar kapital och folk till Seattle, som är uppkallad efter Chief Seath'1 från duwamishstammen som levde här innan de vita kom.

Alla heter Persson, Davidsson, Lundkvist, Anttila eller Svendsen. Det skandinaviska arvet är klart och tydligt. Staten Washington och Norden kunde vara ett. Samma ljus, samma gråa väder, samma granskogar och sjöar. Snöklädda berg. Men allt är förstås lite större. Naturen vildare, skogarna större, bergen högre.

Jag, som kommer från det gamla landet, blir väl mottagen överallt. Inga har som amerikanerna en så positiv inställning.

”Du kan väl skriva något för National Geographic om indianerna?”

National Geographic är en av världens mest ansedda tidningar, jag är en oansenlig frilansjournalist från Sverige, med ett arv från Luther. Det har de också, men det tar sig andra uttryck. Homofobi, sexualskräck, parfymert toalettpapper. Men tron på individens framgång är stark och obändig. Det är toppen att bli hur framgångsrik som helst.

□□□□□

— Tycker du inte att alla åter tvångsmässigt hela tiden, undrar engelska Jenny Anttila, som bott i Seattle i tolv år och ännu inte riktigt vant sig vid den amerikanska livsstilen. Jag tycker det är äckligt ibland, säger hon.

Hon har rätt. Målet verkar vara att få i sig så mycket mat som möjligt på kortast möjliga tid. Hela nationen tycks lida av en kollektiv ätstörning. En tredjedel av befolkningen lider av obesitas, våldsam övervikt. Hundratusentals lider av anorexia och bulimia nervosa. Livsmedelsproduktionen är inte längre ”light” som här hemma, utan ”nonfat”. Inget fett.

Äta och shoppa. Och köra bil.

Jag körde lånad bil i Seattle. Vid en stor parkeringsplats står det ”Swallowing pride is nonfattening” på den intilliggande baptistkyrkans annonspelare.

Att svälja stoltheten blir man inte fet på.

□□□□□

— Hitler inspirerades av Amerika. Idén till utrotningen av judarna fick han från amerikanernas sätt att behandla indianerna. När de vita kom till

Amerika förde de med sig smittor och sjukdomar. Men det börjar mer och mer komma fram att man medvetet spred pest genom smittade filtar, till exempel.

Kirk Wachendorf på stammuséet i Neah Bay tar tillfället i akt att upplysa om det han tycker varje amerikan bör veta om den vita kulturens sätt att behandla indianerna. Han är lång, skäggig och medveten.

— Det kommer turister hit och vill ta kort: har ni inga indianer som ser ut som riktiga indianer, frågar de. Du vet, de tror att alla indianer ser ut som i Dansar med vargar.

Dimman sveper fuktdrypande in över Neah Bay, huvudorten i Makahreservatet, längst ut på Amerikas nordvästra udde i Washington. Utmed bukten, hundratala båtar, Neah Bay är fritidsfiskarnas eldorado. Tyee Motel är fullt av råbarkade män i flanellskjortor, dimman luktar fisk.

Makahstammen har en fiskeflotta på 78 båtar och försörjer stora delar av norra USA med fisk. I alla år har man tvingats strida för sina fiskerättigheter, liksom de flesta stammar utmed kusten i nordvästra USA. Man förhandlar med amerikanska staten, delstaten, juridiska myndigheter, med Kanada. För att ha råd med advokater tvingas man hugga ner allt mer skog i reservatet för att sälja timmer.

Makahstammen erkändes och skrev fördrag med Förenta Staterna 1855. Det är tolkningen från det året man ständigt tvistar om.

— Det är vår rättighet och ert privilegium att fiska, säger Greig Arnold bestämt. Han är stammens chefadministratör. En kärv man med tonade glasögon, halv makah, halv anglo. Han är försiktig, ett drag han har gemensamt med många infödda nordamerikaner, världens mest studerade folk. Här är jag en inkräktare, en som vill veta, där uppenbar nyfikenhet inte är något fint.

Makahstammens egentliga centrum är byn Ozette, några sjömil söderut utmed Stilla havskusten. Man bodde i långhus, där flera familjer samsades, man tog vara på det naturen gav. Stammens huvudsakliga levebröd innan de vita kom, var val- och sälfångst och fiske.

1864 byggdes den första skolan, och givetvis förlade myndigheterna den inte till trakten kring Ozette, utan i Neah Bay. Större delen av stammen var tvungen att flytta dit, eftersom det var skolplikt.

Muséet i Neah Bay är uppbyggt kring fynd från Ozette och berättar en stolt historia genom förtryck och decimering. För drygt 100 år sedan fanns 12 000—15 000 makahindianer här, idag finns 2 200 medlemmar, varav 1 400 bor i reservatet. Här bor ungefär lika många vita, som driver hotell, båtcharter och småbåtsvarv för fisketurister.

— Vi är rika, säger Greig Arnold. Och glada över det vi har. Familjen är vad som räknas, och naturresurserna. Och vårt eget sätt att leva, det som gör oss annorlunda från dig, till exempel.

Självklart har stammen problem. Greig Arnold betraktar det som en del av livet att kämpa på, han kallar det inte ens kamp, det är livet.

— Vi är missnöjda med att skolan inte tillhör stammen, den tillhör de vita lärarna. Men vi har kunnat påverka att vårt språk numer lärs ut i skolan. Den amerikanska skolans största problem är att den vill behandla alla lika. Alla är inte lika. Rättvisa och likhet är inte samma sak.

Stammens önskan är också att fler egna kan utbilda sig och återkomma, införliva vit kunskap med stammens. Idag har vita hand om hälsovård till exempel.

Den bild av indianerna jag fick av de vita, är att man anser att de är alkoholiserade och arbetslösa. Det är en fördom och förenkling, menar Arnold. Han suckar när jag ställer frågan. Ja, vi har arbetslöshet. Hur har ni det i Sverige? Ja, vi har drogproblem, hur är det i ditt land?

— Troligen är inte drogproblemen mer utbredda i indiannationerna än i övriga USA, men vi har alltid ögonen på oss, varenda öl registreras som köps utanför reservatet. Det här är ett drogfritt reservat. Men det är inte långt till en taverna som säljer sprit. Jag är så trött på att vi alltid stereotypiseras av media, antingen skildras vi som stolta präriekrigare eller försupna drönare. Det är sällan någon tar reda på hur det förhåller sig, eller varför folk dricker.

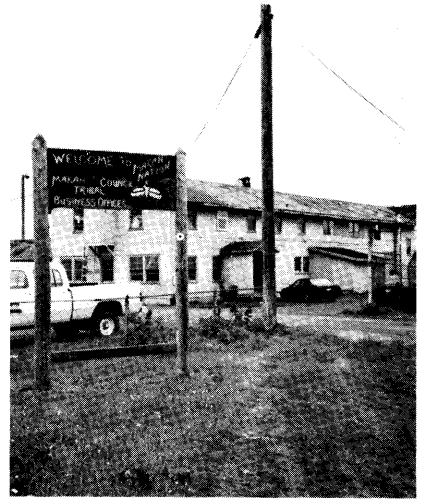
— Den här stammen tar avstånd från droger och det uttalar vi tydligt genom att vara drogfria. Det är mer än vad det amerikanska samhället gör.

□□□□□

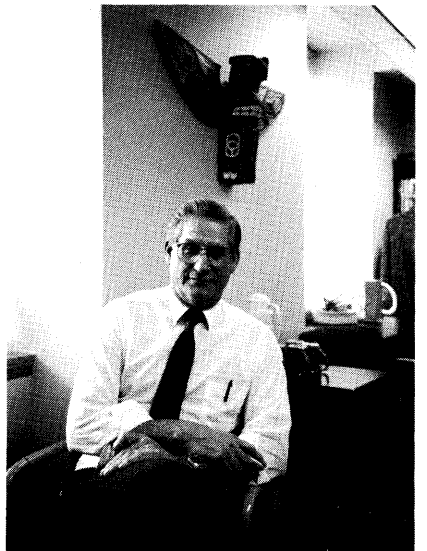
Jerry Lesslie, chef på kansliet för indianprogram i Seattle är chickasawindian från Oklahoma, en av många stammar utan land i USA.

— Oklahoma betyder det röda folket, har du hört talas om Trail of Tears, tårarnas väg, frågar han tyst. När regeringen stiftade nya lagar, Indian Reorganization Act, IRA, (ungefär lagen om hur indianerna ska omorganiseras) 1934 och Termination Act (lagen om indianernas upphörande) i mitten av 50-talet, blev inte min stam erkänd. Staten upplöste reservatet, liksom för flera andra stammar i Oklahoma.

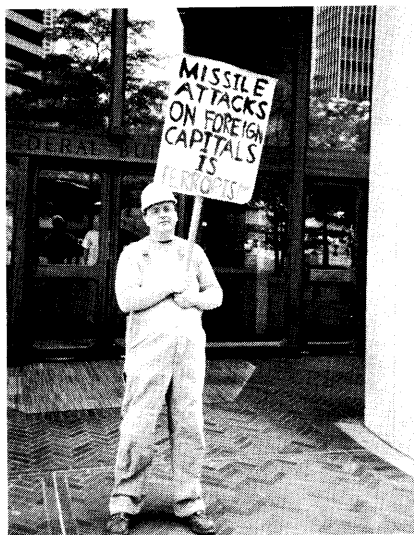
IRA utvidgade det statliga reformprogrammet för stammar som gick med på att underkasta sig den västerländska livsstilen. Man erbjöd utbildning och förmåner, mot att indianerna formade ett samhälle, liknande vårt i fråga om administration, centralstyrning i ett slags kommunfullmäktige, och ekonomisk utveckling. De stammar som vägrade är på väg mot utplåning, säger Jerry Lesslie.

Dollar och död —
indianernas ok

Jerry Lesslie — chickasawindian
utan land, och chef för den urbana
utvecklingen i reservaten i nordväst

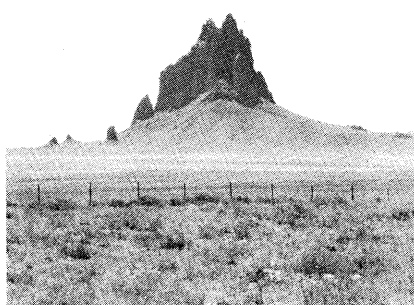

Removal act, förflyttningslagen. På tio år förflyttades över 70 000 människor. De skulle integreras i det vita samhället, samtidigt som den stora immigrationsvågen ägde rum i mitten av 1800-talet. Då föddes också

Han arbetar med bostadsfrågor och urban utveckling i reservat i de tre staterna Washington, Oregon och Idaho. I år är hans budget 45 miljoner dollar av totalt 240 miljoner dollar som bostadsprogrammet för indianer kostar i hela nationen.

— Mycket pengar kan tänkas, men inte så mycket när man jämför med vad indianerna blivit av med sedan de vita kom. Vi har förlorat 80 procent av det land vi hade.

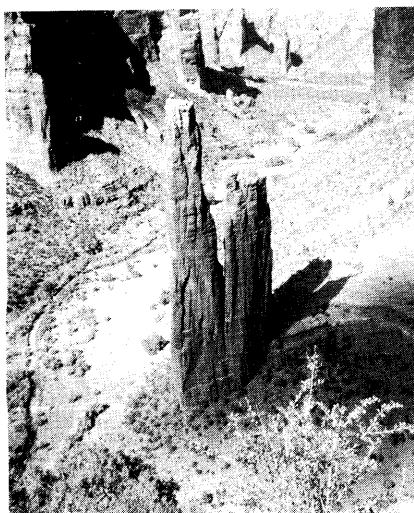
Ända sedan de vita kom till Amerika har politiken i "indianfrågan" ändrats fram och tillbaka. Det började med the

Shiprock, klippan utanför staden med samma namn.

unga klarar utbildningar och kan komma tillbaka och arbeta i sitt reservat. De kan ta det bästa från de båda kulturerna och införliva det i sina och sina barns liv.

Det har varit bästa sättet att försöka utrota många stammar, att fösa folk hit och dit, upplösa reservat, skapa det igen på ny mark, säger Jerry Lesslie. Sedan Kennedy har samma politik förts, och Bill Clinton har bekräftat den. Tanken är att reservaten ska bli ekonomiskt självständiga och styra sig själva. Det går framåt, men sakta. Allt fler

Spider Rock i Canyon de Chelly, Navajo. Den heliga spindelkvinnans klippa

— Samtidigt skär man ner på utbildningspengar och klumpar ihop många minoriteter. Och det går inte att ha samma undervisning för indianbarn och asiatiska barn till exempel. Asiaterna är helt inne i konkurrenssamhället, indianerna har en annan inställning. Så det är ett steg fram och två tillbaka.

Jerry Lesslie växlar mellan att säga vi och de, kanske ett tecken på konflikten inom honom. Han vet precis vad jag menar när jag börjar prata om miljörasism, trots att han aldrig tidigare haft ett namn på problemet.

— Diskriminering överhuvudtaget är ett jätteproblem, säger Lesslie, vi har en hel avdelning som arbetar bara med det, och med rättvisan.

Jerry Lesslie håller helt med Kirk Wachendorf i Neah Bay om att idén med reservaten var att de skulle fun-

gera som koncentrationsläger.

— Hitler var förvånad över att han fick amerikanska emot sig i andra världskriget. Han menade att de gjort samma sak med indianerna som tyskarna gjorde mot judarna. Han inspirerades av Amerika. Se på svastikan, solkorset, en gammal symbol i många indianstammar, som Hitler gjorde till sin.

□□□□□

Utanför den federala byggnaden i Seattle står en ensam man med ett plakat. Han har bygghjälm och snickarbyxor på sig. På plakatet står det "Missilattacker mot utländska huvudstäder är terrorism".

Vad har hänt? En polis går fram till mannen, men han flyttar inte på sig. Jag går fram och undrar vad det är frågan om. Trots att tv:n skvalar hela dagarna har jag inte hört att USA bombade Bagdad sista helgen i juni. Bruset trubbar av.

— Jodå, säger Curtis Chapel, och berättar att inne i byggnaden pågår ett protestmöte. Jag får ett flygblad där folk uppmanas att ringa Bill Clinton, lokala senatorer och kongressmän och kvinnor och protestera.

— Vi är chockade. Vi är många som röstade på Clinton för att slippa den typen av våldsaktioner. På Curtis Chapels visitkort står det: Motståndselektriker "All power to the people".

Han var med i Vietnam och har protesterat sedan dess.

— Vad jag såg där lärde mig: våld är ingen väg, mer än åt helvete. Förresten, jag kände flera som stack till Sverige, ni var ju emot Vietnamkriget.

Men Curtis kan prata om allt. På en dryg halvtimme sveper vi över amerikansk politik, feminism, miljö, media, indianer, motstånd, homosexualitet.

— Vi har bildat tre mansgrupper här i Seattle. En för mäns rättigheter när det gäller vårdnadstvist till exempel, en för att göra upp med myter om maskulinitet och en för män som slår. Vi jobbar ihop med feministerna, de har alltid varit mer öppna för samarbete.

□□□□□

**"Some of them want to use you
some of them want to be used by you..."**

Annie Lennox vrålar i högtalarna när jag kör upp genom öknen, med destination Window Rock i Navajo Nation. Hur rätt har hon inte, och hur väl stämmer det inte på indianerna, filosoferar jag i min luftkonditionerade hyrda Chevrolet. Ute är det runt 40 grader hett och mil efter mil, öknen.

Fascinerande, förtrollande öknen.

Det har gått sex veckor och från första början hörde jag talas om den mystiska indiansjukdomen i Navajo. Det blåstes upp stort i nyhetsmedia, innan översvämningarna i mellanvästern tog över förstaplatsen i nationella nyheter. Folk varnade mig för att åka dit, folk dog som flugor, sa man. Mina föräldrar hemma i Sverige ringde och varnade.

— De där första dagarnas sensationsjournalistik hann göra stor skada, säger Tom Arviso, chefredaktör

på The Navajo Times i Window Rock, huvudstaden i Navajonationen, det största reservatet i Nordamerika till yta och invånarantal.

I sin tidning rapporterar han om Hantaviruset, som det så småningom kom att kallas. Namnet kommer från Hanfloden i Sydkorea, där smittan först upptäcktes. Traditionella navajo hävdar att folk lever ur balans, missköter det andliga livet och jorden och att det är en orsak till sjukdomen, både hos navajo och anglos. Av 21 döda i mitten på juli är 11 infödda amerikaner. Resten är vita och hispanics.

— De kunde ju inte fortsätta att kalla det navajosjukan hur länge som helst, när det blev uppenbart att olika raser smittats. Men de flesta var i Four Cornerområdet och det passade att skylla på indianerna. Det gav genast utslag. Navajos blev nerslagna utanför reservatet, och turisterna bokade av semester i sydvästra USA, av rädsla för smittan.

I Navajo har man däremot verkliga problem med radioaktivitet från gamla urangrutor. Cancerfrekvensen bland dem som arbetat i gruvorna är hög.

— Vattnet är förgiftat på vissa håll, precis som i andra reservat. Ingen gör något åt det. Rasismen är också utbredd här i Arizona. I vissa gränsstäder, mellan delstaten och nationen, åker vita ungdomar in och slår ner och rånar gamla i nationen den dan de får sin pensionscheck, till exempel. Summer Benally tillhör den unga generationens navajo.

Hon är medveten och välutbildad, studerar vid universitetet i Phoenix, planerar att bli läkare och kombinera det med traditionell medicin och återvända till reservatet. Hon är 19 år. Att vara kvinna och att arbeta ses inte som något hot mot samhället eller mannen. Kvinnan har hög ställning i kulturen, inte minst inom navajos mytologiska liv.

Summer Benally tänker sig att så småningom arbeta för bättre mental, spirituellt och fysisk hälsa. Det gäller matvanor, rökning och droger. Hon har skrivit en bok i ämnet och åker runt till andra reservat i Arizona och talar med barn och ungdomar. Hon är beslutsam och målinriktad.

Om Amerika tror att de välutbildade anpassar sig så tror jag att Amerika kan ha fel. De unga välutbildade jag träffade var oerhört medvetna om sin egen kultur, de kan sin historia, sina ritualer, sin juridik, sina rättigheter och skyldigheter. De är kanske brobyggare mellan kulturen, men vet precis vilken deras identitet är.

Jerimy Schurz springer fort. Därför får han studera på universitetet, liksom tre av sina bröder. The Schurz Brothers är berömda i delstaten.

— Egentligen tycker jag att det är trist att springa, det är bara något jag är bra på och en biljett in till universitetet.

Det är inte många unga indianer som har möjlighet till högre studier. De flesta har inte råd. Man kan söka stipendier för indianungdom, mest idrottsstipendier. Summer Benally springer också, långdistans. Hon och Jerimy är klasskamrater. Hon navajo-anglo, han pimasiox. De nojsar och skämtar hela tiden, retas och driver med mig.

Summer är uppvuxen både hos sin mor i Phoenix och sin far i Navajo. Hennes farmor har land nära Shiprock, norrut i nationen. Hon är uppfostrad till navajo, liksom sina syskon. Hennes vita mortycker det är en bra identitet. I detalj kan hon berätta om symboler, växtfärgning, vävning, örtmedicin, hur man bygger en hogan, (navajos karaktäristiska sexkantiga hus, som många bor i, andra använder det för religiöst bruk) allt som hennes farmor har lärt henne. Hon guidar mig genom ett shoppingcenter i Scottsdale, Phoenix. Där säljs krismskrams och äkta vara. Allt säljs billigare i nationen, här nere tar folk ut mångdubbelt. Navajo är främst kända för sina silverarbeten, sin vävnadskonst och krukmakeri.

— Det får inte dö ut, säger Summer Benally, fast ingen kan leva på att väva eller göra krukor längre. Bara en och annan. Det betyder att hantverket kan försvinna. Det får inte hända, upprepar hon.

□□□□□

Don't Worry — Be Hopi, travesti på Bobby McFerrins Don't Worry — Be Happy, står det på en t-tröja på Second Mesa i hopireservatet som ligger i navajoreservatet. Ett av de hemligaste indianfolken — här får man inte fotografera — deras integritet är stor.

Men roliga är de.

□□□□□

Bara amerikanarnas iskonsumtion

i cocacolan måste ta enorma vattenresurser i bruk — att då bygga städer i öknen! Konstgjord bevattning, vackra gräsmattor, blommor och palmer. Konstgjord kyla. Skynda mellan affärerna och bilen.

Liksom Seattle är Phoenix ett expansivt område. Många bor i öknen för sin hälsa, det är inte alltid hett som i helvetet. Här finns oceaner av mark, det bor bara tre miljoner i hela delstaten. Det är som upplagt för exploatering. Och naturresurserna? Tja, de finns ju.

Frågan är vem som får förfoga över dem.

"... with beauty all around me, I walk".

Nattsång i Navajo och ofta citerad livsdevis.

Hemma.

Nu finns tid att pillra på finnar och syssla med andra små oväsentligheter man aldrig funderar över när man är borta.

En modern jättehogan på
Navajo community College i Tsaile

Phoenix — vacker, ful och
resurskrävande stad

Förläggningstolken går in i rummet och stänger dörren. Bakom skrivbordet sitter Lena som är handläggare, kortklippt och i jeans. Hon ler förbindligt. Mitt emot står två stolar, i en av dem med ryggen mot fönstret sitter klienten, en kvinna i trettioårsåldern. Hon är klädd i en vit spetsblus och bär mörk dräkt.

— Jaha, du ville tala med mig, frågar handläggaren.

Kvinnan sitter tyst, säger ingenting. Knäpper händerna och tittar i golvet. Läpparna formar sig darrande runt orden men ljudet når inte fram. Plötsligt kommer de, orden.

— Min man slår mig.

Handläggaren rycker till, sväljer besvärat.

— I söndags vid halvåttatiden misshandlade han mig.

— Har du märken?

— ¿Tiene usted moretones?

— Si

— Vill du visa mig?

Isabel reser sig och drar upp kjolen. Hon pekar och visar blåmärkena på sin kropp.

— Kan du dra ner strumpbyxorna också?

— Han sparkade mig, säger Isabel.

Utanför rummet, nedsjunken i en soffa väntar hennes man, en storvuxen karl som älskar att berätta om livet och kampen för friheten i bergen med gerillan.

— Du gick alltså till jouren?

Isabel rättar till glasögonen.

— Jo, jag talade med jourpersonen och han ringde till biträdande förläggningsschefen. Hon sa att jag skulle ta det lugnt och vänta, man kunde i alla fall inte göra någonting förrän på måndag.

— Det finns en broschyr, säger handläggaren, på spanska också...

— Ya lo he leído.

— Jaså?

— I den står det att i Sverige är alla människor lika mycket värda och kvinnomisshandel är förbjudet, därför bestämde jag mig för att göra någonting åt min situation.

— Det stämmer, säger handläggaren. I Sverige har vi ett väl fungerande rättsskydd... men det kan ju ha inverkan på ditt ärende...

— Hur då?

— Ja, det är inte bra att skiljas innan man har fått besked för då riskerar du att utvisas. Du kan i och för sig själv göra en egen asylansökan men då måste du ha tungt vägande skäl för att få stanna... men vi får se, vi ses imorgon.

Samtalet är avslutat.

Ingenting har blivit sagt om Isabel.

Hur hon mår, hur hon känner, vad hon tänker.

Hon är ensam i ett främmande land.

Hon talar inte språket.

Hon är ensam med sin misshandlare.

Tisdag morgon. Vårdcentralen.

— Varför har hon ingen bricka, frågar man irriterat i luckan.

— Hon har bara varit fem dagar i Sverige, svarar tolken.

Isabel visas in i ett undersökningsrum.

Dörren öppnas och en vit rock blir synlig.

Läkaren hälsar med en avmätt nick.

— Det står här att du vill ha ett läkarintyg, tänker du anmäla din man?

Isabel tittar skrämt på läkaren, en ung blond kvinna.

— Han har slagit mig, svarar Isabel. Hon pekar på sina blåmärken på benen

Läkaren insisterar.

— Tänker du polisanmäla honom?

— Om jag gör det, slår dom honom då?

Den nyutexaminerade danska läkarens leende är milt överseende.

— Han vaknade vid sjutiden och sa att jag skulle komma till hans säng.

Det var en order. Han sparkade mig på benet och sa kom.

— Skrek du, var det någon som hörde?

— Vi delar lägenhet med en annan familj på förläggningen. Jag tror att alla sov och dessutom skriker jag inte för jag vill inte att dom ska få veta. Efteråt gick jag till jouren och berättade vad som hade hänt. Biträdande förläggningsschefen sa i telefonen att jag skulle ta det lugnt och vänta tills måndag.

Skrivmaskinens knatter fyller rummet.

Isabel vänder sig åter till tolken.

— Det här är första gången sedan jag gifte mig som jag är någonstans ensam. Han följer mig överallt, till och med när jag går på toaletten står han utanför och räknar minuterna. Tycker han att det tar för lång tid bultar han på dörren. Ibland vaknar jag av att han har lagt en kudde över mitt ansikte och trycker till. När jag sitter ner brukar han komma bakifrån och ta strypgrepp, sen säger han: Blev du rädd?

Tolken tolkar till tjänstemannen.

— Vågar du gå tillbaka till honom, frågar hon.

— Han vet inte om att jag är här. Jag har sagt att jag har gjort ett graviditetstest och att det inte var bra. Han tror att jag är på vårdcentralen.

— Annars kan vi ge dig ett hotellrum i natt.

— Jag tror inte att någonting händer.

— Jag vill inte skrämma dig, säger tjänstemannen, men förra söndagen blev en kvinna i ditt bostadsområde mördad av sin sambo.

Isabel lägger händerna på sitt ansikte, som om hon ville skydda sig.

Tjänstemannen fortsätter.

— Skulle din man göra dig det allra minsta, gå då till jouren på förläggningen och jag ska meddela poliserna här som har jour att vara förberedda.

Eftersom det är sent, skriver jag ut det här i morgon och så får vi gå igenom det då, kanske du vill tillägga något eller så...

Isabel flyttades senare till en annan förläggning och fick så småningom, efter flera års väntan, stanna i Sverige av humanitära skäl.

Hennes man återvände till Chile.

I Sverige 1992 polisanmälades

15 152 fall av grov kvinnomisshandel (ej dödlig utgång). Polisanmälningar gjorda av kvinnor boende på flyktingförläggningar ingår i denna statistik. Hur många det är, vet man inte.

KRIGET

I februari i år åkte två psykologer från Rädda Barnen, *Karin Edenhammar* från Sverige och *Magne Raundalen* från Norge, till Kroatien för att träffa barn och ungdomar.

Isin skräck och sorg glömmar många vuxna att lyssna till barnen. De blir lämnade att bära sina fasor inom sig.

Psykologerna hade bland annat därför papper och pennor med till barnen.

"Skriv ner hur ni tror era liv är om femton år", sa de. Många skrev om livet nu.

För dem var det kanske första gången de försökte sätta ord på allt de upplever, kanske första gången de vågade minnas, eller tänka på en framtid.

Barnens berättelser är översatta två gånger. En del av det de velat säga har nog försvunnit i språkets labyrinter, men även om varje ords innebörd, varje känsla varit med i översättningen, hade vi ändå aldrig kunnat förstå vad det innebär att leva mitt i kriget. Bara de som en gång som barn själva har upplevt detsamma.

Jag har aldrig upplevt detta i mitt liv. Jag har alltid tänkt att jag skulle tillbringa min barndom i fred. Jag visste inte så mycket innan kriget började. Granater föll överallt. Ingen vågade sig ut. Men vi barn, som skulle leva ett lyckligt liv.

Människor dör i Bosnien och här, men världen vill inte göra något. Världen stänger sina ögon för oss. Var så snäll, jag ber er, hjälp Kroatien. För barnens skull, för alla människors skull.

Ni vet inte vad ett krig verkligen är. Ni har inte upplevt det. Ni ser krig bara på TV.

En granat föll på mitt hus i somras. Vi var inte hemma då. Nu bor vi i en enrumslägenhet och vi är fem stycken i familjen. Bara en jobbar. Därför, var så snäll och öppna ögonen och hjälp Kroatien.

Om femton år vill jag vara en man med god utbildning. Jag vill ha ett hus och en bra bil. Jag vill få tre barn. Jag ska ge dem allt det som jag inte kunde få under min barndom.

Jag ska tillbringa mycket tid tillsammans med min fru. Vi ska bo i utlandet. Om sommaren besöker vi Kroatien. Jag ska göra karriär. På våra gamla dar ska vi leva ett lugnt liv i Kroatien.

Ingen av oss vet vad vi kan bli om femton år. Alla har sina framtidsvisioner, sina önskningar och hopp. Jag har också mina egna drömmar och förväntningar.

Jag har lust och vara till hjälp. Jag har sett så mycket lidande, ruiner, förbrytelser och ödeläggelser.

Därför tror jag att alla människor behöver hjälp. De behöver hjälp för att kunna bli bättre och bli mer förstående. Jag vill leva i fred.

Det är inte viktigt i vilket land eller i vilken världsdel jag lever. Det som är viktigt är att det finns frihet, att någon inte ödelägger det som vi har skapat, det som vi kämpar för och det som vi lever för. Människorna säger att en generation måste tåla detta för att nästa generation ska få det bättre. Det ser ut som om vi har varit den generationen som måste tåla. Det må så vara, bara det inte var förgäves. Jag hoppas att våra barn och alla människor ska leva i kärlek, fred och lycka om femton år.

Förut brukade vi se krig bara på TV. Nu har det blivit verklighet. Vi har levt med krig i snart ett år. Vi har upplevt bombningar och mord varenda dag.

I somras var jag hemma i lägenheten när en granat föll 50 meter från mitt kvarter. Det var så hemskt. Jag hade aldrig tidigare upplevt en sån explosion. Alla dörrar i lägenheten flög upp och alla fönster krossades. Glasbitarna yrd runt omkring mig. Jag satte mig på golvet. Jag visste inte vad jag skulle göra. Mina händer skakade och hjärtat bankade hårt. Till slut gick jag ut i korridoren.

Illustration: Lisette Wahlström

bombades. Vi kröp ihop och skakade av rädsla i källaren. Vi var rädda att någon av oss skulle bli dödad vilket ögonblick som helst.

Våra vackra drömmar förvandlades till mardrömmar. Kanske kommer vi att kunna glömma lite av det vi har upplevt men vi kommer aldrig att kunna glömma allt. Källaren som vi gömde oss i var inte så säker. Vi bad till Gud hela tiden. Vi hoppas att det ska ta slut en dag så att vi kan leka utomhus en gång till.

Efter lång bombardering stannade några flickor och pojkar i källaren. Plötsligt hörde vi ett fruktansvärt oväsen ovanför oss. Det var första gången som jag hörde det ljudet. Jag förstod på en gång att det var flyget. Alla sprang till källaren. Flyget flög över oss och släppte granater. Det var förfärligt. Små barn skrek och grät. Alla skakade av rädsla. Den dagen glömer jag aldrig. Jag plågas fortfarande av mardrömmar. Jag hoppas att det tar slut en dag. Jag hoppas att det blir fred igen och att alla ska drömma och leka utan rädsla. Men jag glömmet det aldrig, aldrig, aldrig...

Alla som bodde i huset sprang omkring och skrek. Då fick jag veta vad krig verkligen är.

Jag skickades till en annan stad där det inte var krig. Jag saknar mina föräldrar och mina vänner. Jag hade två bästisar i Slavonski Brod men jag måste lämna dem.

Jag hade aldrig drömt om att jag en dag skulle bli tvungen att lämna dem som jag älskar mest: vänner och föräldrar. Människorna var snälla i den stad som jag skickades till. De förstod oss och hjälpte oss så gott de kunde.

Jag trodde att jag skulle tillbringa min barndom på ett bättre sätt. Jag hoppas att min framtid ser ljusare ut än min barndom. Jag hoppas också att vi kommer att leva tillsammans som andra barn i världen. Därför ber jag Er att hjälpa oss. Vi behöver verkligen hjälp. Jag vill ha en brevvän från utlandet som talar engelska.

Bara en värld utan krig är min värld. I mitt land känner jag bara igen kärlek och fred.

Kan ingen förstå oss barn som upplever detta blodiga krig?

Natten sänker sig över staden och vi pratar bara om kriget som har bränt sår i barn och vuxna.

Vill inte människorna göra något för att stoppa kriget? Har inte vår jord plats nog för att ta emot hela världen och alla barn?

Jag vill att det blir fred.

Jag önskar fred till alla människor i världen. Finns det något finare än fred? Det är bättre att leva i fred. Det är fred, blommorna blommar, fåglarna sjunger, och barnen sjunger en sång.

När det är krig tänker vi alltid på fred. Ordet "krig" påminner oss om ödelagda hus, om flyg som ödelägger oss och vår stad.

Vi ser bara ödelagda hus omkring oss. Människor pratar bara om krig på alla ställen.

Jag har känt hur stor kärleken till våra föräldrar är, eftersom vi blev separerade från varandra för min säkerhets skull. Jag var i Sagreb. Jag ringde ofta till dem.

Våra föräldrar vill inte prata om kriget med oss. De säger att vi ska glömma, de säger att vi ska tänka på fred. De förstår inte att det skulle bli lättare för oss om vi kunde få prata med någon om kriget.

Detta krig har ödelagt min barndom. Barndomen är den finaste delen av livet. Vi ska glömma kriget och granaterna för kärlekens skull i detta vackra land Kroatien.

Krig, krig och bara krig. Det är de enda ord som alla säger. Det har varit fred under de sista månaderna, men jag minns, och jag kommer alltid att minnas allt lidande som vi har upplevt. Jag kommer alltid att förföljas av bilderna av barnens skrik och gråt när vi

Abuela, abuela skanderar publiken i Stocholms tangokafé, El Tábano. En äldre dam går upp på scenen. Hon ler blygt och famnar ömsint gitarren, varsamt som om det vore ett barn. Det blir tyst i rummet, tangon för oss bort, långt bort.

Efteråt vill applåderarna aldrig ta slut, publiken hyllar sin grande dame.

Text och bild:
Kerstin Ekström

Genom musiken manifesterar *Elsa Vásquez* sitt konstnärsskap och politiska engagemang. Det är kanske därför det finns så många som kallar henne mormor och farmor, som skulle vilja vara hennes barnbarn.

— Jag vill inte bli kallad abuela, mitt namn är Elsa, säger hon.
Rösten är bestämd.

Elsa Vásquez föddes 1917 i Chiles huvudstad, Santiago.

— När jag var barn brukade vi spela på gatan framför vårt hus, min bror sjöng och jag spelade gitarr. Elsas musiklärare ville att hon skulle förkovra sig utomlands.

— Men sånt gick inte för sig om man var flicka och sen flyttade mina föräldrar, jag såg honom aldrig mer... Hennes blick förlorar sig bortom grantopparna.

Vi sitter i köket i Upplands Väsby, i vardagsrummet kvittrar Romeo och Romina, hennes två undulater.

— Jag gifte mig när jag var tjugo, berättar Elsa.

Med tre barn, man, hem och familjeföretag fick musiken stryka på foten, tiden räckte inte till.

Åren gick och barnen växte upp.

— Hemma hade vi hundar, katter och höns, till och med ett litet sto som plöjde jorden.

Så kom militärkuppen 1973.

Massarresteringar, tortyr och människor som försvann.

Elsa vill inte tala om tiden eller vad som hände hennes närmaste.

— Det var en mardröm som man aldrig glömmer.

Tystnaden lägger sig i köket, fåglarna kvittrar och granarna står stumma.

— Min son fick asyl i Sverige, säger Elsa.

Hon tar upp gitarren.

Fyra barnbarn i Stockholm, fem i Chile.

Sucken är nästan ohörbar. Elsa talar om saknaden, tankarna och oron. Om breven som bär bilder av barnbarnen, bilder som berättar om livet därborta.

— När mor dog var jag här, jag såg henne inte.

Rösten skälver.

— När man blir äldre kommer alla minnen och man skulle vilja vara tillsammans med alla de sina, hela familjen...

Romina kvittrar till och Romeo fyller i.

— Pinochets regim är ett öppet sår i den chilenska folksjelen.

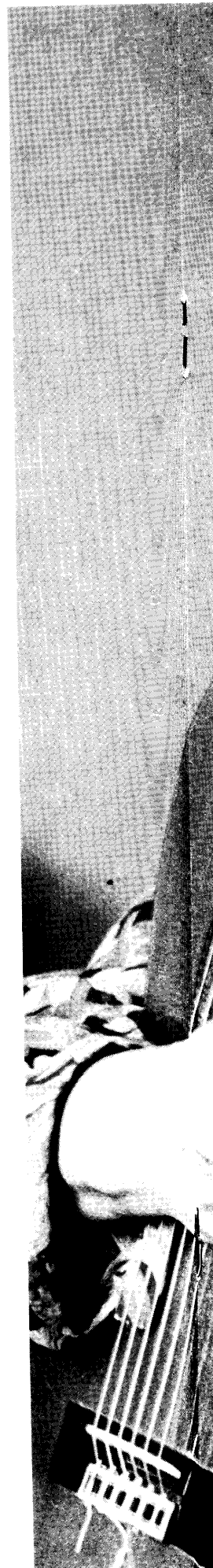
Hur många lät han försvinna? Hur många mördades och alla de andra som tvingades fly?

Hon slår några ackord på gitarren.

— Drömmen om att en dag kunna återvända har varit det som har burit upp livet i exilen och nu är barnen vuxna. De arbetar, studerar och har sina liv här. Föräldrarna återvänder och barnen stannar kvar. Familjerna splittras. Från gitarrens inre vaknar en tangomelodi. Elsa lägger huvudet på sned och ler.

— Musiken är som en god vän, säger hon. Man kan berätta allt man känner, både glädje och sorg och man får kraft och vila tillbaka.

Utanför fönstren vajar grantopparna långsamt i vinden medan tangon rullar ut och för oss bort, långt bort.

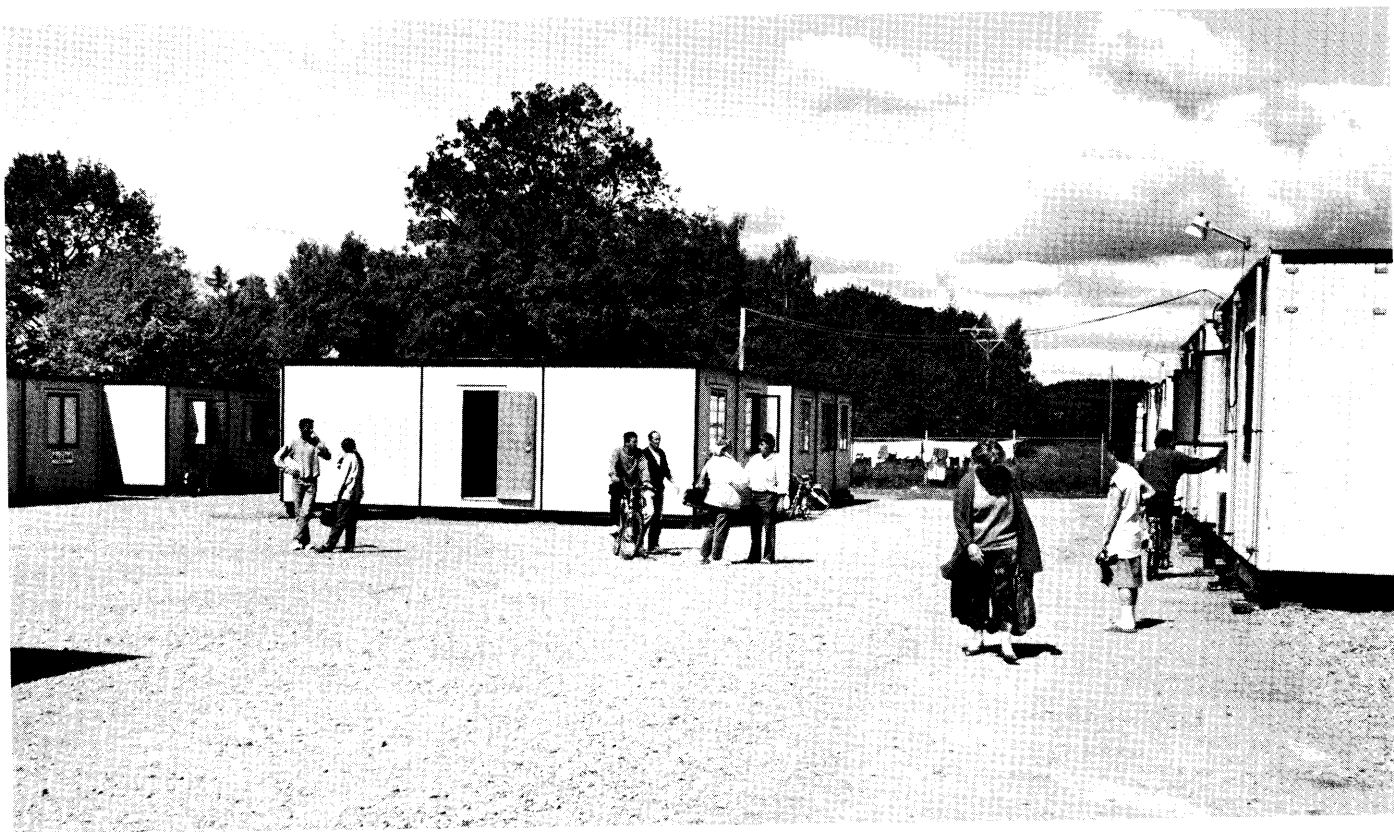

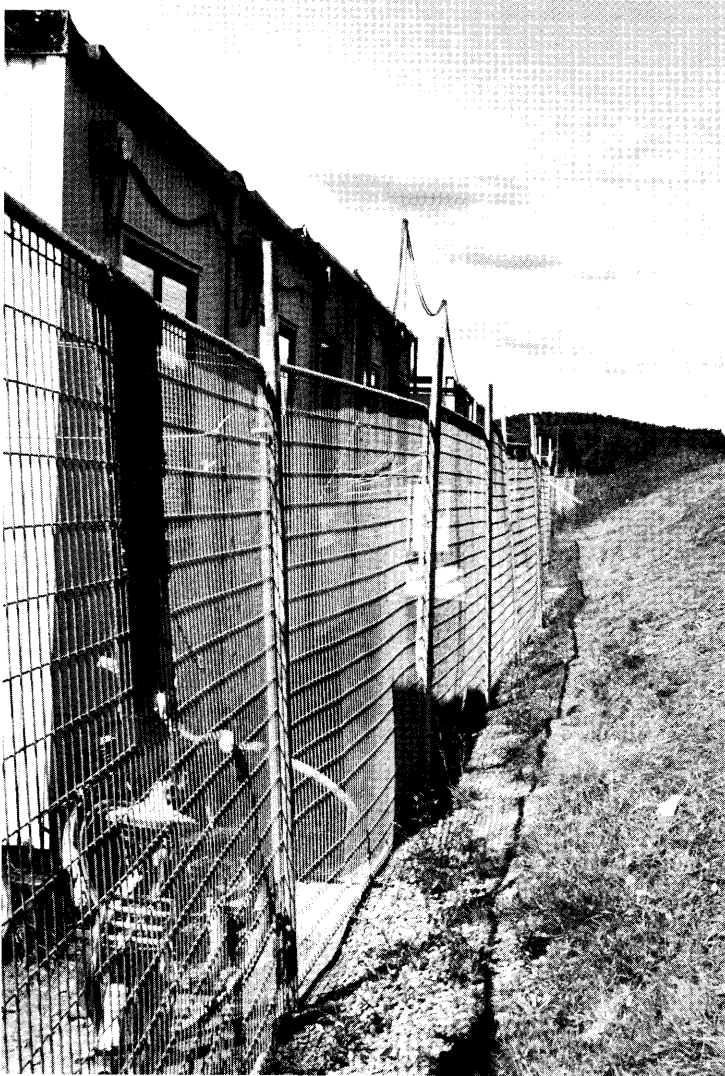
Från serbiska koncentrationsläger till svenska sumpråttor och Gunnebostängsel

Text och bild: Ylva Beckman

Fem mil norr om Göteborg, i utkanten av Lilla Edet, mellan riksväg 45 och Göta älv, ligger en liten "barackby", inhägnad av ett högt stängsel. Det är en av invandrarverkets flyktingslussar. Här bor cirka 300 personer, de flesta flyktingar från Bosnien. Deras närmaste grannar är stora sumpråttor som flyttat in från älven och oförskräckt springer omkring mellan barackerna. En "sluss" fungerar som en tillfällig plats att bo på, innan flyktingarna flyttas till förläggningar eller i undantagsfall direkt ut i kommunerna om de fått uppehållstillstånd. Cirka tre veckor är det tänkt att bo i en flyktingsluss. De som varit längst på slussen i Lilla Edet har bott där i nio månader.

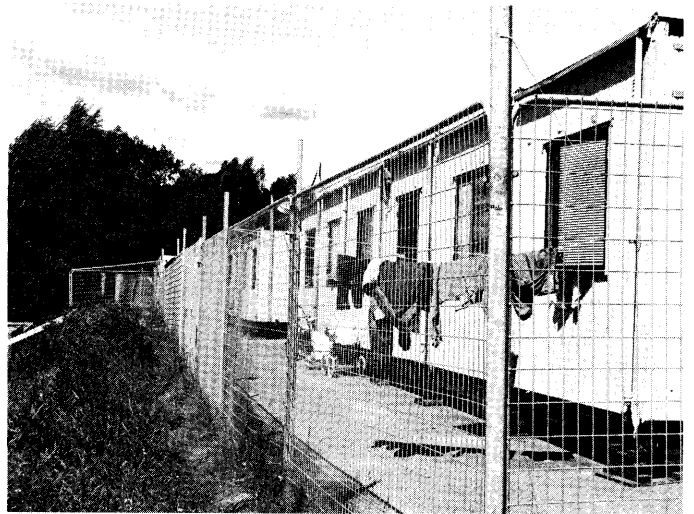
Flyktingarnas dagar präglas av väntan och sysslolöshet. De står eller sitter i små grupper och samtalar. Ibland går männen ner till älven för att meta.

"Det värsta är staketet, som påminner mig om koncentrationslägret", säger Sabiha, som suttit i ett serbiskt läger. När vi ber henne berätta om lägret, bryts rösten och hon skakar på huvudet.

Om man anstränger sig, kan man se två av de sju sumpråttor som vi inom loppet av en timme såg bland husen på slussen. "Vi kan inte lägga ut gift för barnens skull, sa personalen. Men varför inte skaffa ett par katter istället? — för barnens skull.

Tvättar och städar gör flyktingarna själva, men annars ges det ingen möjlighet till självhushållning. Mat får inte finnas i barackerna. De serveras tre mål mat om dagen i en matsal ett par hundra meter bort. Dit är också småbarnsföräldrarna hänvisade om de till exempel vill värma välling.

Rummen är små, 2,5 x 3,5 meter. I det här rummet har ett par och deras två söner, 13 och 17 år gamla, bott i sju månader.

Ett par dagar efter att vi besökte flyktingslussen i Lilla Edet beslutade regeringen om att ge alla (?) bosniska flyktingar i Sverige uppehållstillstånd och att inte släppa in fler. På invandrarverket är man nu ifärd med att avveckla delar av verksamheten.

Idag, vecka 31, finns 148 flyktingar kvar på slussen i Lilla Edet. Många av dem vi träffade har flyttat till olika förläggningar i västra Sverige. Enligt planerna skall slussen ha avvecklats sista september.

Anders Björk, han

Marie-Louise Carlberg

Finns det inga pengar, så finns det inga pengar.

Innebörden av de bistra orden är inte särskilt svåra att fatta.

Svårare är att acceptera konsekvenserna.

Att få reda på att BUP (barn- och ungdomsmottagningarna för psykisk vård) i landet har fått en drastisk tillströmning av unga människor som söker hjälp. För att de inte har något jobb, för att deras föräldrar inte längre orkar med dem, beroende på att många vuxna är arbetslösa, pressade och olyckliga. För att barnen inte längre tror på framtiden.

Svårt är också att veta att vi sviker våra gamla, tung känns skulden då vi vet att de ligger ensamma många timmar i sina sängar. Hemtjänstens personal åker i rasande fart från gamla till gamla. Matar, byter blöjor och stoppar om, säger godnatt och låser dörren efter sig. "Kan du inte stanna en liten stund, jag vill så gärna prata lite", ringer i deras öron när de far iväg till nästa gamling.

Är det för mycket begärt av de gamla?

Ska kvinnor i medelåldern (som de flesta av hemtjänstens personal är) tvingas arbeta på ett så förnedrande sätt?

Svårt är att se gamla män och kvinnor leta i papperskorgar efter något att sälja, se uteliggarna och andra människospillror som vi lämnar åt sitt öde.

Och skrämmande är det att uppleva hur vi förlorar vår medmänsklighet, då vi tror att vi måste slåss för vår överlevnad vid köttgrytorna, genom att förneka andra vårt bröd och skydd.

□□□

Finns det inga pengar, så blir det så här, säger de som har makten. Vi måste dra in på det som går att dras in.

Det går tydligen bra att göra livet för många människor outhärdligt.

Det går tydligen bra att skada, förnedra och föra människor bakom ljust.

För lurade är vi.

□□□

Vad är 60 miljarder kronor för någonting?

60 miljarder kronor är 60.000 miljoner kronor, och *det* är svårt att förstå — hur mycket pengar det är.

Men 60 miljarder kronor är undanlagda — till ett enda projekt — till JAS.

JAS är ett förintelsevapen. JAS ska användas till att döda människor i krig.

En tredjedel av 60 miljarder kronor har redan använts i detta projekt. Nu finns det inte längre någon produkt. Pengar och allt är borta. Men 40 miljarder till ska det kosta, säger entusiasterna så säkert.

Det första serietillverkade planet ligger i spillror, 109 till ska produceras och förväntas säljas till hågade spekulanter.

Vem vill köpa JAS?

Med den frågan menas inte att en plötslig humanitet bland världens vapenhandlare har inträtt. Det är bara det att de inte är helt blåsta.

Men i huvudet på Anders Björk går ingenting in, förutom de krig han ser, och Anders Björk älskar att sälja vapen.

Bild: Claes- G Svantesson

Bild: Rolf Hall

kan flyga och fara!

□□□

Det hela är absurt och vidrigt. Det går emot allt vett och sans. Men så är det just nu. I detta vanvett lever vi våra liv — nej, det är inte för mycket sagt.

□□□

1990 till 1991 kostade — enligt statistiska centralbyrån — hela Sveriges skolväsen, (grundskola, gymnasier, högskolor, lärarlöner — allt som ingår i skolväsendet), all hälso- och sjuk-vård, (sjukhus, vårdcentraler, åldringsvård, hem-tjänst), all omsorg om barn och ungdomar (dagis, fritids, eftermiddagshem osv), 50 miljarder 774,8 miljoner kronor tillsammans, alltså 10 miljarder mindre än vad projektet JAS kommer att kosta oss. Det finns de som tror att det kommer att kosta oss det dubbla, runt 120 000 miljoner kronor.

□□□

Hur kommer det sig att våra makthavare låter Anders Björk satsa på döden istället för på livet?

Vill vi ha det så?

Ska vi överlåta besluten och ansvaret till sådana makthavare?

Det går inte att stoppa Jasprojektet nu, säger makthavarna.

Varför går inte det?

Jasprojektet är ingen naturkraft som inte går att stoppa, såsom regn, åska och storm inte går att stoppa. Naturligtvis går det att stoppa Jasprojektet om vi vill att det ska stoppas.

Vi kan börja med att avsätta Anders Björk, stoppa Jasprojektet, och sedan använda alla miljarderna till att förbättra livet för barnen, de gamla och oss själva.

Skulle inte det vara bättre?

Bild: Lars Johansson

Det sköna, det sköra

Möten med Jerd Mellanders skulptur

Text: Lisbet Ahnoff

*hämtad ur katalogen till Jerd Mellanders utställning
på Göteborgs Konstmuseum 16 december 1992 — 31 januari 1993*

Bilder: Monica Englund

Jag träffade egentligen Jerd Mellander bara helt lite. Men det lilla var betydelsefullt och till glädje. Hon framstod som en tydlig och särskild människa, med sin varma generositet och med sin typiska motstridighet. Jag var bjuden till hennes boställe i Sandbacka, Ucklum ett par sommardagar 1985. Jag har minnen av en fin vandring med blåklockor och nyponrosor. Jerd, envis och stolt, rodde oss i ekan trots ledgångsreumatismen i händerna.

Efter beskedet i somras om Jerds död gav jag mig ut att besöka hennes utomhusplacerade verk. Om de färdmålen skall detta handla.

Startplatsen är Linnégatan, här i Göteborg, en plats för förbifarande. Vid sidan av spårvagnshållplatsen, där Slottskogen börjar, kan den observante upptäcka en skulptur inne under trädgrönskan. Det måste vara ett av stadens allra ovanligaste minnesmonument, såväl ifråga om ämne som form.

Härifrån utgick Säröbanan och här samlades "badbarnen" till avfärd. På initiativ av doktor Henrik Allard kunde obemedlade stadsbarn få åka på utflykt till solen och havet, vid Askimsviken. De fick också ett glas mjölk, till sina medhavda smörgåsar.

Dessa resor fick Jerd Mellander i uppdrag att minnesfästa till 50-årsjubileet 1973 av den första badutflykten.

(Vid skulpturen finns dessvärre ingen upplysning om konstnären).

Det är ett försynt monument. Träffande har det beskrivits som "en viskning i blåsten". Bronsskulpturen har en organisk, öppen form som otåligt, obändigt sträcker sig utåt, uppåt. Den har både drag av fjärl och lövverk. Ett fredshjul gör den till en vagn.

Mitt i den urskiljer vi alla barnen, samlade runt en sittande flicka. De är mitt i världen och de är små i världen. De är både barndom som varit, en minnesbild i lågmäld relief och de är framtiden, de växande.

Förväntansfullt stillavarande och ändå på väg, inskrivna i en rörlighet.

Själv tar jag den Blå Expressbussen söderut till Pilegården i Askim. En pojke leker mellan de tegelröda husen. Han undrar vad jag ska göra. Jag ska hälsa på "Skogskvinnan".

Hon verkar på en gång skygg och oförvägen, snabbbrörlig och viljebestämd. Hon träder fram som ett vilt, lite gäckande, vibrerande väsen som bär på en säregen förvissning. Mytisk, undflyende, detaljskarp, flammande.

Hon låter sig inte glömmas.

Den hand hon håller fram, till skydd eller kontakt, är förundransvärd, finlemmad.

Över axeln möter vi hennes blick, oavvislig. På ett märkligt sätt finns all kraft centrerad i det tillbakahållna huvudet, som en stillnad punkt mitt i stormvirveln. Gestalten är lika tydlig som gåtfull. Hon värnar sin ömtålighet, men har nog riskerat den många gånger.

När jag återvänder till skulpturen vid ett senare tillfälle lyser vintersolen på dess rygg. En rygg som för mig talar om sårbarhet, och om dödens närvaro. I den gröna bronsen

ser jag hur skulptrisen dragit sina händer genom leran, format den.

Skulpturen är en rätt enastående kvinnskildring i svensk konst. Den framstår för mig som ett slags gränsöverskridande självporträtt, en personlig manifestation. Jag uppfattar "Skogskvinnan" även som en upprorsgestalt. I ett ateljéfoto från tillkomsten (omkring 1968), skymtar Che Guevara i spegeln, bakom henne.

En gråljus novemberfredag är det äntligen tid för att med hjälp av olika tips och ledtrådar söka upp en grupp gjord efter "Skogskvinnan".

Det är ingen självklar kunskap att veta var olika skulpturer står, eller ens att de finns. Allra minst i Jerd Mellanders fall.

Bussfärden går till Mölndal. I Toltorpsdalens södra del och Bifrostområdets utkant ligger Axbatan. Västerbergets naturområde breder utsig bakom tegelhusen. På en gård här finner jag Jerd Mellanders "Fem skulpturer". (Också här saknas namnuppgift).

Fyndet var överraskande rikt. Skulpturerna deltar i ett drama, eller man kunde säga en spelöppning, till för oss okända berättelser. Den som går närmare kan uppleva hur skulptur ibland bär likheter med dans; den kroppsliga framställningen är själva utsagan.

Gruppen är dessutom grafiskt verkningsfull (även om det kunde synas klarare mot en mer enhetlig bakgrund).

De fem figurerna, alla kvinnor, står utplacerade på tre socklar. De mörka bronsfigurerna är högst meterhöga. De är gängliga, och liksom både klädda och nakna.

Ögonblicket präglas av uppmärksamhet, något ska avgöras. En kvinna stiger fram mot de andra. Hon är ensam, hållningen höguren, hon gör en tillmötesgående gest med handen, vapenlös. Några meter bort står den andra, med ledig och stolt hållning. Hon markfäster sin position med ett högt, långsmalt redskap som tecknar ett T mot himlen. Lite vid sidan om henne står ett sällsamt sällskap; tre trasiga, erfarna, medfarna kvinnor. De stötts av lodlinjeräta stavar, ser ut att ha tagit sig igenom vatten och genom tidsåldrar.

De är sammanflätade och ingår nästan i varandra, men skiljer sig åt i profiler och kroppshållning; andlöst karaktärsfulla. Glimtvis rentav kluriga.

Vandrerkskor, lantarbeterskor, krigsflyktingar?

"Fem skulpturer" upprättar en stunds eget, vidgat universum på gräsmattan, mellan Axgatan och Vetekornsgatan.

Jerd Mellanders hela produktion är inte stor. De flesta offentliga verken är tillkomna runt 60-talets slut och 70-talets början, när familjen bodde i Göteborg. Med ledgångsreumatismen och livsvännen Poul Torjusens oväntade död 1975 var grunden för det skapande arbetet betydligt försvagad.

Bronserna har en sällsynt intensitet, de rymmer en stark existensiell medvetenhet och medkänsla. De är genomsköljda av liv.

I balanseringen mellan burlesk förvandling och precis verklighetsiakttagelse har hon ett eget språk. Hon förmedlar en svårbeskrivbar fysisk direkthet, med denna förenig av det fint tecknade och det förvrängda, det som förtär och förstärker skönheten. Skulpturtekniskt tänjer hon djärvt och skickligt ut möjligheten att återge det genombrutna och bräckliga. Hantverksmässigt var hon oerhört noggrann.

En liknande omsorg, nuddande och precis, möter vi i de oändligt känsliga blyertsteckningarna; vi ser hennes ansikte, det lilla barnets huvud eller bara en rörelse, viktig att notera. Luften är alltid inbegripen. Frågan är om inte teckningarna är en lika betydelsefull del av hennes konstnärsskap, som skulpturen.

Som inspirerande förebilder inom skulpturen har Jerd Mellander bland annat nämnt den expressiva fransyskan

Germaine Richier och den klassiskt balanserade danskan Astrid Noack. De är närmast att se som två motsatser. Det känns viktigt att minnas att Jerd Mellanders skulptur också har denna andra, mer meditativa sida.

Till Bersjöns kyrka har Jerd Mellander utfört en Kristusgestalt i bränd lera, i en varm, ljus ton. Den hänger mot en träklädd vägg i kyrkorummets centrum. Den är något mellan relief, hölje och friskulptur.

Som en mycket hel människa träder han fram, ur det förutvarande, lämnar graven och korset. Han står på en bit av

jorden, utåtvänd, ser samtidigt lättlyftande ut. En vilsamt lugn, samlande helhet, långt från bronsernas oro. En övertygande och ovanlig Kristusbild, som också närmar österländskt och västerländskt till varandra.

Detta att stå är för övrigt en återkommande väsentlighet i Jerd Mellanders verk. Den stående gestalten är ju ett tema i skulpturkonsten, från Egypten och Grekland, till torgstatyer och Giacometti.

Att stå, att stå upprätt är en bild av att vara människa, vaken och levande.

Jerd Mellander har visat att detta också innebär sårbarhet och förändring.

Biografi

Jerd Mellander-Torjusen

1934 - 1992

Född och bosatt i Göteborg till 1970. Flyttade till Sandbacka, Ucklum.

1962 gift med Poul Torjusen, målare, tecknare och grafiker. Samma år föds dottern Geira. Sonen Rane föds 1965.

Poul Torjusen avlider 1975.

1976-82 lärare i skulptur vid Valands konstskola i Göteborg. 24 juli 1992 avlider Jerd Mellander, på Kungälvssjukhus.

Lerans läkande kraft

Lera är ett av våra äldsta och mest effektiva läkemedel som naturen gett oss. Idag har många glömt bort dess helande kraft och föredrar i stället novalucol och cortison, men på kontinenten hålls traditionen levande. Lera har använts så långt vi kan gå tillbaka i historien i medicinsk behandling. I Tyskland och Frankrike och i hela centraleuropa används den fortfarande flitigt och rekommenderas av doktorer. I Sverige är det dessto svårare att hitta någon som ger lerbehandling. Men det finns de som gör det!

Text : Susanne Gäre

Bild: Marie Hedberg

På Tallmogården, till exempel, erbjuder man ett varmbad, på 38-39 grader, med ett lerextrakt utspätt i vattnet. Detta verkar gynnande på reumatiker och personer med muskel- och ledbesvär.

Lera kan användas både till invärtes och utvärtes bruk. För invärtes bruk används den utspädd med vatten och drickes för att läka och desinfektera exempelvis åkoma på matstruben. Lera kan också lugna inflammationer i magen, eliminera parasiter och förbättra ämnesomsättningen.

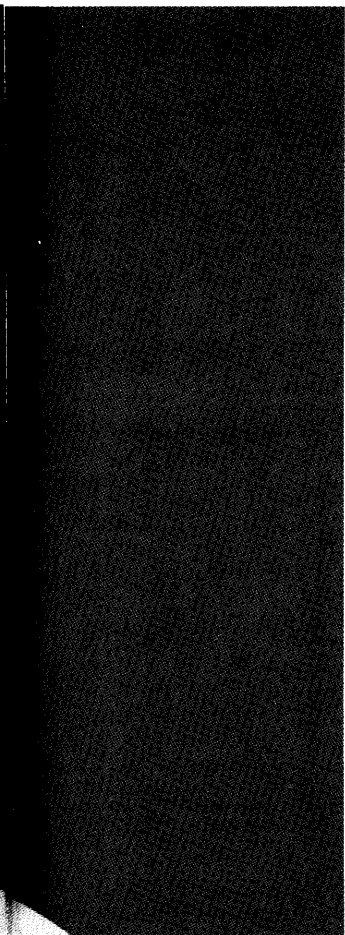
Leran söker sig automatiskt till det "sjuka" stället och medverkar till att bygga upp kroppen och balansera mineralhalterna. Vid både utvärtes och invärtes bruk absorberas mineralerna av organismen.

— Lera för invärtes bruk har ungefär samma verkan som Novalucol, säger Doktor Karl-Otto Aly, överläkare på Tallmogården. Men den som fanns att tillgå för detta ändamål är numera förbjuden i Sverige av Socialstyrelsen på grund av att den innehöll tungmetaller.

Det har visat sig att förkylningar, halsfluss, öroninflammation och näs- och svalginflammationer lindras med lera. Även hudsjukdomar, hudinfektioner och eksem försvinner efter leromslag.

Karl-Otto Aly skulle gärna använda lera mer i sina behandlingar på Tallmogården, men tills vidare nöjer han sig med det lerbad som finns.

— Dels är det svårt att få tag på bra lera i Sverige, trots att det finns så mycket här, dels är det en

personalkrävande behandling. Och eftersom allt räknas i pengar idag gör det att Tallmogården inte kan erbjuda lerinpackningar, säger Dr Aly.

Den lera som Tallmogården använder i varmbaden är ett lerextrakt som kommer från Tyskland och som fungerar som ett varmt omslag där lermassan är förpackad i tygpåse.

Varför är det inte accepterat i Sverige att jobba med lera när man gör det i hela Europa?

— Svenska läkare är väl konservativa, svarar Karl-Otto Aly. De läser mest engelsk litteratur och missar impulser från Tyskland, Frankrike, Italien... Det finns dessutom ett hårt motstånd mot icke traditionella behandlingsmetoder.

Det går att påvisa att lera använts i samtliga kända civilisationer i världen. Ur människan tog till lera för att skynda på läkningen av sår och la ett omslag direkt på huden.

Egyptierna använde lera till att mumifiera de dödas kroppar. Från den arabiske läkaren Avicenne liksom Hippokrates, läkekonstens fader, finns det skriftliga bevis på att de använde lera i medicinskt syfte.

I Frankrike var gyttjebad redan en klassisk läkekonst på 1500-talet i Baraluc-les-Bains. Dit kom Nicolas Dortman, professor vid universitetet i Montpellier och han gav behandlingen sitt första vetenskapliga erkännande. Han noterade följande:

”Smärtan vid nyckelbenen och axlarna är stillad genom att man doppar sig först i vattnet och täcker sedan hela kroppen med ett tjockt lager lera...”

Men även i vår tid har lerans aktiva förmåga bevisats av ett forskningsteam under ledning av Dr Lelia Coyne i Kalifornien. Leran är absorberande och har den utmärkande egenskapen att

neutralisera giftämnen. Detta förklarar att leran är ett så effektivt läkemedel när den läggs på skador och sår.

Lerans färger och egenskaper talar om vilka mineraler den innehåller: aluminiumoxid finns i vit lera eller kaolin; järn i röd lera; magnesium i grön lera och så vidare.

Olika lera kan verka mer gynnsamt på vissa besvär. Till exempel visar sig rosa lera kunna förbättra problem med levern men även migrän och huvudvärk.

Om det nu är svårt för människor i Sverige att tillgå lera så är det enklare för djur. För det är inte bara på människan som lera är verksam.

Djur söker sig instinktivt till gyttja. I synnerhet zebror, elefanter, bufflar, giraffer och antiloper älskar att vältra sig i lera.

Djuren gillar inte bara att rulla sig i den. De har förmodligen en inneboende kunskap om att lera också hjälper dem bli av med fästingar och andra parasiter. De söker sig också till jordvälling för att lindra reumatism, sänka kroppstemperaturen eller påskynda läkning av sår.

Vid magsmärtor hade det observerats att djur inte drar sig för att propa i sig porslinslera för att lindra sina smärtor.

Faktaruta

Lera är känslig för kyla och skall förvaras varmt eller i rumstemperatur.

När man blandar ut lera med vatten ska den få en lagom kladdig konsistens.

Använd endast träskedar, ej metall- eller plastföremål, och blanda leran i kärl av glas eller keramik.

Raymond Dextreit har skrivit en bok om hur man använder lera och vad den kan användas till. Boken är översatt till sju språk: tyska, engelska, spanska, franska, italienska, holländska och portugisiska. Den franska titeln heter "L argile qui qierit" (Lera som botar).

Enligt Dextreit fungerar den lera bäst som man lever närmast. Men det finns undantag. Man kan alltså ge sig ut och gräva i myllan och behöver inte vänta på import eller köpa dyrt i butiker.

I Frankrike finns det flera sorters lera att köpa i hälsokostaffärer. För ett kilo saltorkad lera från Provence får man betala drygt 10 kronor.

I hälsokostaffärer i Sverige hittar man afrikansk lera i tub, mot akne, fet och oren hy, samt lertvål och lerschampo. Det går också att hitta "black mud" från Döda havet, som är mineralrik. Dessa produkter ligger runt 100-lappen per förpackning.

"Skam, ditt namn är kvinna?"

Om kvinnors skam handlar ett forskningsprojekt av *Ullaliina Lethinen*, kvinnoforskare i Göteborg. "Skam, ditt namn är kvinna?" är titeln på projektet som så småningom ska resultera i en doktorsavhandling i teoretisk filosofi.

— Jag har alltid varit intresserad av känslor. Trots att det funnits ett väldigt förakt för känslor bland filosofer. Den klassiska motsättningen känsla - intellekt.

Medans skuldbegreppet utförligt analyserats av både filosofer och psykologer har skamkänslor inte fått samma intresse. Kanske för att skam förknippas med det kvinnliga könet, menar Ullaliina Lethinen.

— Män känner skuld, medan kvinnor känner skam, säger hon. Det innebär att män får dåligt samvete om de betett sig på ett visst sätt. Men de skäms inte över sig själva som män, på samma sätt som kvinnor skäms över sig själva just för att de är kvinnor.

Att skam ofta kopplas ihop med det kvinnliga könet visar sig tydligt vid en hastig titt i Svenska akademins ordbok. Åtta sidor ägnas åt begreppet skam och ungefär hälften av orden anknyter till kvinnor och sexualitet. Skamtunga är detsamma som klitoris, skambinda en omskrivning för mensbinda och skammadotter är en kvinna som ägnar sig åt sex utanför äktenskapet.

— Vilken kvinna har exempelvis inte oroat sig för att gå omkring med mensfläckar på kjolen? Men varför egentligen? Jo, för att menstruationen är något som kvinnor fått lära sig att dölja i vår kultur. Som om det vore någonting skamfyllt istället för en naturlig del av den kvinnliga biologin.

Ett exempel på hur kvinnlig sexualitet kopplas ihop med skam är behandlingen av de så kallade "tyskepigerna" under och efter andra världskriget. Till skillnad mot de män som fraterniserat med fienden fick kvinnorna schavottera offentligt. Männen sattes kanske i fängelse men kvinnorna fick sina huvuden rakade, tvingades springa gatlopp eller rullades i tjära och fjäder.

Skam är alltså ingen medfödd känsla. Istället är det en social konstruktion, det vill säga något inlärt.

"Skamningen" av kvinnor börjar redan i barndomen, menar Ullaliina Lethinen. Små flickor skaffar sig existensberättigande genom att vara uppmärksamma, söta och behagfulla. De kan aldrig vara lika säkra på att duga om de bara är sig själva, som pojkar kan.

**Att som kvinna
ständigt uppleva nedvärdering
leder till en känsla av skam.
Skam över sitt eget kön.
— Att inte duga i samhällets ögon
på grund av sitt kön är förödande
för kvinnors självkänsla.**

Undersökningar inom grund- och högskolor visar också att flickor och pojkar behandlas olika. Flickor får mer sällan ordet av läraren men avbryts oftare än pojkarna. Dessutom får de mer hjälpsamma frågor, eftersom de förväntas kunna mindre än pojkarna.

Flickor får också mindre beröm för samma insats. Och så vidare.

— Också som vuxna förutsätts kvinnor fungera som

smörjmedel i umgängeslivet. Vi ska stå för det mjuka och omhändertagande, fixa blommor och komma ihåg födelsedagar. Kvinnor som avviker från det allmänna mönstret riskerar kritik för att vara hårda och tuffa.

— Det här beteendet bankas in under hela uppväxten. Kvinnor är inte till för sin egen skull utan för att behaga män.

Vår kultur innehåller alltså kollektiva mekanismer som nedvärderar kvinnor. I detta ingår också att kvinnor nedvärderar sig själva, menar Ullaliina Lethinen.

Ett exempel på det, är sättet att uttrycka sig. I ett samtal eller en diskussion lägger kvinnor ofta in en reservation efter ett påstående. Eller lämnar en pratlucka för att ge andra en möjlighet att hoppa in. Eller flikar hela tiden in : "Vad tycker du?" eller "Jag kanske har fel".

Kvinnor ber också ofta om ursäkt för sin egen insats. "Det var väl inget märkvärdigt". "Det där slängde jag ihop i all hast".

— Män uttrycker sig mer bestämt och talar gärna med hög röst för att inte bli avbrutna. De uttalar sig också med stor självsäkerhet även om de inte kan något.

— Däremot anses det ofta stötande med en självsäker kvinna. Hon riskerar att stämplas som manhaftig.

Varför inbjuder då kvinnor till kritik genom att nedvärdera sina egna insatser? Precis som offret som inbjuder den andra till att slå?

— Det beror på att vi kvinnor är så beredda på kritik och nedvärdering. Men om jag själv pekar på svagheterna i min arbetsinsats kanske jag kan mildra kritiken något. Å andra sidan banar det väg för kritik som annars kanske skulle uteblivit.

Enligt Ullaliina Lethinen kan skam innebära livstids förvisning medan däremot skuld kan sonas.

— Det finns bara ett sätt att bli av med skamkänslan. Nämligen framgång. Därför drömer många kvinnor om det. Men inte på samma sätt som män, som också har framgångsdrömmar.

— Medan män sätter upp ett mål och medvetet arbetar för att komma dit de vill hoppas kvinnor ofta på tur eller hjälp uppifrån. Den goda fe'n som genom ett trolldrag ska förändra verkligheten. Att bli upptäckt av någon annan och slå alla med häpnad.

Maktspel pågår

Text: Lena Olson

Illustration: Agneta Larsen

Sverige har en av västvärldens mest segregerade arbetsmarknader med män i toppen och kvinnor i botten. Ett förhållande som också återspeglas på det privata planet.

— De flesta parrelationer bygger på att kvinnor underordnar sig. Även om det på ytan verkar jämlikt.

— Ofta uppfattar vi inte denna könsordning som något problem. Det stämmer ju så väl överens med de sociala och kulturella strukturerna i samhället. Även om vi ibland har en känsla av att allt inte står rätt till.

Det menar *Carin Holmberg*, sociolog i Göteborg, som i flera år forskat kring makt i parrelationer. I våras kom hon ut med boken "Det kallas kärlek". Den bygger på intervjuer med tio par mellan 22 och 29 år.

— Mäns makt finns naturligtvis inte utan kvinnors underordning. Och omvänt, kvinnors underordning finns inte utan mäns makt.

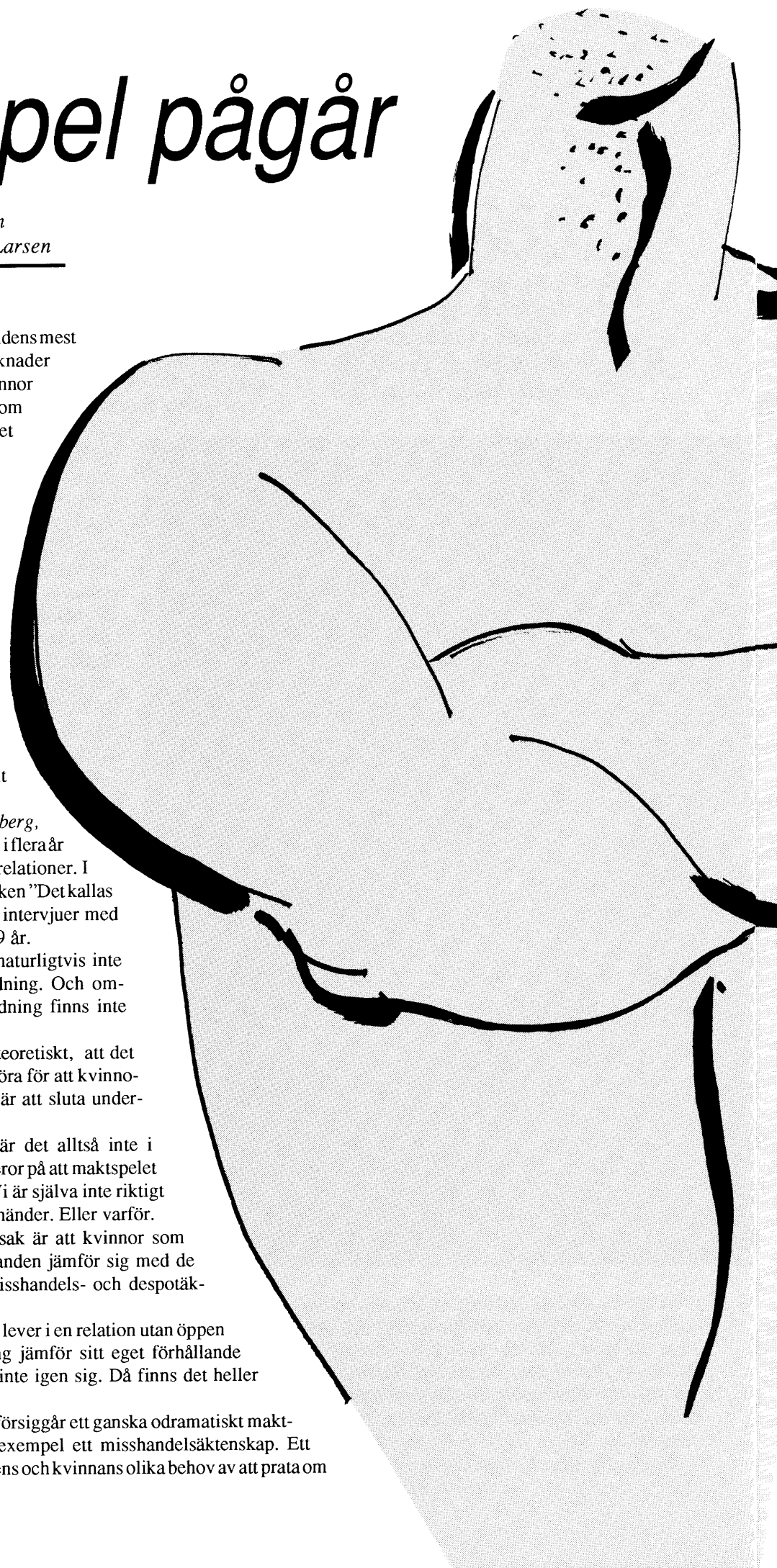
— Det betyder, rent teoretiskt, att det enda kvinnor behöver göra för att kvinnoförtrycket ska upphöra är att sluta underordna sig sina män.

Men fullt så enkelt är det alltså inte i verkligheten. Och det beror på att maktspelet ofta pågår under ytan. Vi är själva inte riktigt medvetna om vad som händer. Eller varför.

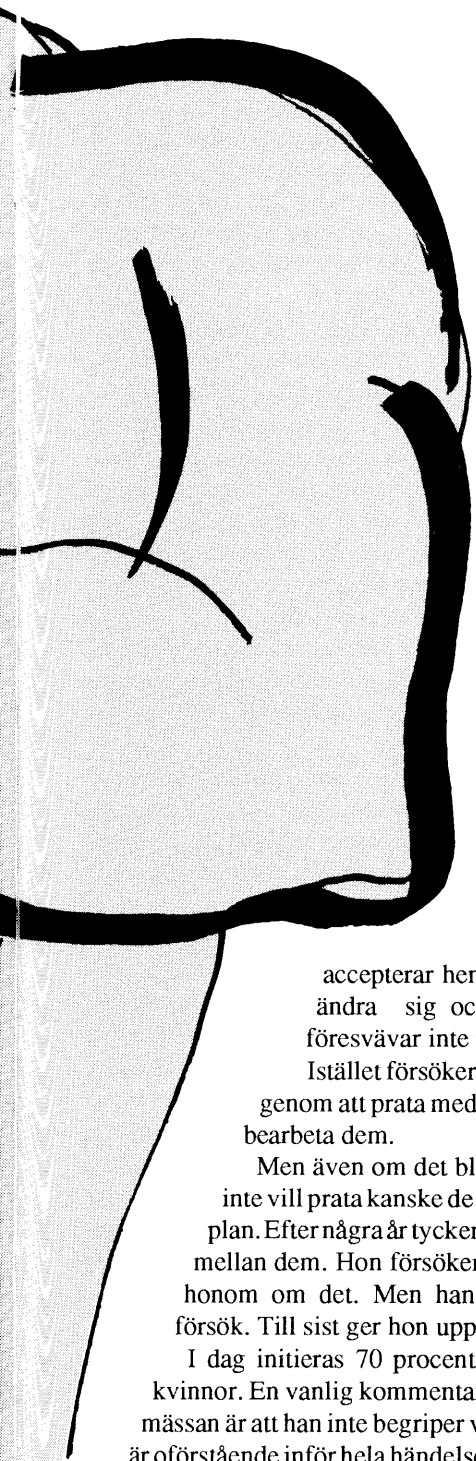
— En bidragande orsak är att kvinnor som lever i normala förhållanden jämför sig med de hotbilder som finns: misshandels- och despotäktenskapen.

— Om en kvinna som lever i en relation utan öppen under- eller överordning jämför sitt eget förhållande med dessa känner hon inte igen sig. Då finns det heller inget att oroa sig för.

I det vardagliga livet försiggår ett ganska odramatiskt maktspel, jämfört med till exempel ett misshandelsäktenskap. Ett exempel på det är mannens och kvinnans olika behov av att prata om sin relation.

under ytan

Kvinnan tycker ofta det är viktigt och roligt att prata om hur hon och mannen har det tillsammans. Det tycker däremot inte han.

Därmed tar han makten över samtalet, menar Carin Holmberg

— Antingen respekterar hon hans åsikt och låter honom vara som han är. Eller försöker hon finna andra strategier för att nå fram. Till exempel kan hon få hans uppmärksamhet om hon är väldigt ledsen eller upprörd.

— Att det omvända skulle gälla, det vill säga att han

accepterar hennes behov och försöker ändra sig och prata om relationen, föresvävar inte riktigt någon av dem.

I stället försöker kvinnan lösa problemen genom att prata med sina väninnor eller själv bearbeta dem.

Men även om det blir gräl ibland för att han inte vill prata kanske de har det bra ihop på andra plan. Efter några år tycker hon dock att det är dåligt mellan dem. Hon försöker på olika sätt prata med honom om det. Men han svarar inte på hennes försök. Till sist ger hon upp och begär skilsmässa.

I dag initieras 70 procent av alla skilsmässor av kvinnor. En vanlig kommentar från honom efter skilsmässan är att han inte begriper vad han gjort för fel. Han är oförstående inför hela händelseförloppet. Hon säger att hon i flera år försökt få honom att prata om problemen i deras förhållande.

— En del forskare och debattörer menar att kvinnors möjlighet att skilja sig gett dem ökad makt. Det håller jag inte med om. Hade kvinnan haft verklig makt hade han lyssnat när hon ville prata. Just genom att hon inte hade makt att definiera vad som var viktigt att prata om, blev det skilsmässa.

Men en sådan här process visar också att kvinnor gör motstånd och inte bara underordnar sig, menar Carin Holmberg. Att hon tänjer ramarna som han sätter, så långt som möjligt.

Ett annat exempel på hur maktspelet kommer in över tröskeln är arbetsfördelningen i hemmet. När en man kommer in på en traditionellt kvinnlig arbetsplats, det vill säga hemmet, anses det viktigt att han får utföra arbetet på sitt sätt och i sin takt. Om hon vill visa honom hur man gör, eller rättar honom om han gör fel, anklagas hon för att försöka hindra honom.

— Man menar på fullt allvar att hon inte vill dela med sig av den roliga disken utan spara den godbiten åt sig själv, säger Carin Holmberg.

— Hon måste också lära sig att han gör sitt arbete när han vill. Tvättas inte badkaret på tre veckor är det inget att oja sig över. Klagar hon riskerar hon bråk. Eller att han säger: "har du ont av det kan du göra det själv".

När en kvinna däremot ska börja på en mansdominerad arbetsplats får hon höra att det inte är så lätt för män att plötsligt ha en kvinna springande där. Det är män inte vana vid. För att det ska gå smärtfritt bör hon inte bli arg om det slängs glåpord efter henne. Eller om någon faller snuskiga kommentarer i korridorerna.

— Det måste hon lära sig stå ut med. Kan hon inte det får hon byta arbetsplats. Egentligen menar killarna inget illa. De är som sagt bara lite ovana.

— Kvinnor bör också lära sig att utföra arbetsmomenten på det sätt som män utför dem. Det är så man utför dem bäst. Hon ska inte tro att hon kan komma och förändra hur som helst och skriva männen på näsan, enligt Carin Holmberg.

Det är alltså kvinnans lott att anpassa sig, oavsett om det är hennes eller hans arbetsplats. I båda fallen med hänvisning till att det annars blir problem för männen.

— Det betyder inte att alla män går in för att förtrycka kvinnan de lever tillsammans med. Inte heller att kvinnor frivilligt låter sig förtryckas i sann masochistisk anda, säger Carin Holmberg.

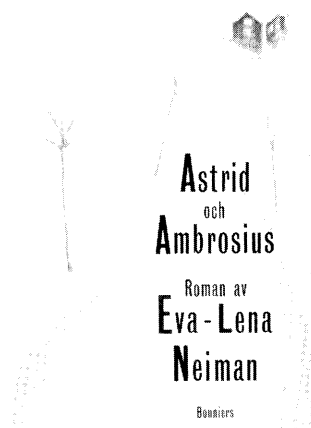
Däremot innebär det att vi lever i ett samhälle där könsrollerna är strukturerade på ett visst sätt. Det vill säga med männen i toppen och kvinnorna i botten.

Hur ska man då vara sig åt för att ändra de här mönstren? Är det över huvud taget möjligt att åstadkomma en förändring i sitt eget förhållande i ett samhälle som är så präglad av obalans mellan könen?

— Det är viktigt att inse att vi inte är fångar i strukturen. Vi kan förändra våra livsvillkor. Men det förutsätter att vi blir medvetna om vad som begränsar oss.

— Störst möjlighet att förändra finns om vi är många som strävar efter det. Förutsättningen är att vi börjar prata om hur vi har det. Då kommer vi att upptäcka att mycket av det vi tror är privata problem faktiskt är ganska allmänt.

Recensioner

Astrid och Ambrosius
av Eva-Lena Neiman
Bonniers förlag

Boken om Astrid och Ambrosius är Eva-Lena Neimans tredje roman. Läsarna får följa Astrid och Ambrosius från 60-talet fram till slutet av 80-talet.

Båda lever till en början i en gruvby i Bergslagen där Astrid är den lilla flickan som börjat skolan och Ambrosius den redan vuxna mannen som bor ensam i byns utkant.

Genom romanen får man följa hur deras vägar med jämna mellanrum korsas som av en slump.

För mig som är född ett decenium tidigare än författarinnan är det lätt att känna igen de yttre händelser som påverkar bokens personer. Som den tekniska utvecklingen med övergång från sopåkare med häst till automatiska sopbilar, de första

TV-programmen, släktens första bil — PVn som alla skulle med i på utflykten. Och händelserna ute i stora världen, som mordet på Kennedy, Palme, Tjernobyl-katastrofen, med mera.

Det är också lätt att känna igen den inre utvecklingen som Astrid genomgår från att vara en liten flicka på landsbygden till att bli en vuxen kvinna med två barn i en storstadsförort.

Det är spännande att läsa Eva-Lena Neimans barndomsskildring om det allvarliga barnet Astrid, det för tankarna till bland andra Moa Martinssons och Gun Ninnisdotters beskrivningar av barnet i andra miljöer och tidsepoker.

Barnet Astrid växer upp i en trygg miljö som inte saknar skrämmande upplevelser. Eva-Lena Neiman ser barn och deras behov och hon är mycket lyhörd för barns språk. När den vuxna Astrid på väg till daghemmet med de båda barnen bekräftar 2-åringens upplevelse: "ekar de mot varandra och med språket trevande över världen, bygger de den på nytt".

Språket, det skrivna ordet, återkommer genom hela romanen. Skolflickorna skriver poesi, både Ambrosius och Astrid har yrken med anknytning till ord, text, språk.

Eva-Lena Neiman är också mycket uppmärksam på tecken i naturen. Inte enbart i skogarna runt gruvbyn, från förorten och storstaden finns många levande beskrivningar om djur och natur. Lodjuret som mytiskt iakttar, betraktar människorna i byn och sen försvinner.

Grävlingens nattliga vandringar i storstaden och många andra beskrivningar av djur och natur, finns på ett självklart sätt med genom hela romanen.

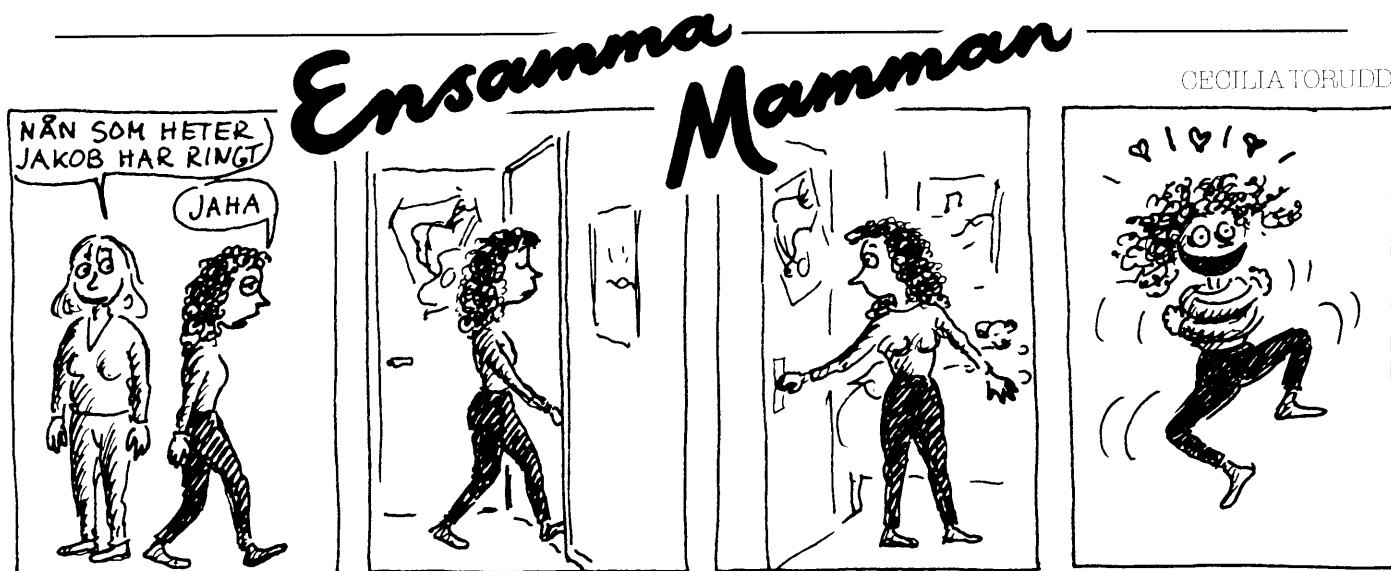
Redan i författarinnans tidigare böcker beskrivs hur sorg drabbar personer vars närstående dör eller försvinner. Här är mycket skickligt beskrivet den förlamande sorg som drabbar Ambrosius när hans livskamrat Vanja dör.

Boken är fylld av vardagshändelser, skriven i ett långsamt tempo vilket bidrar till att tiden mellan 60- och 90-tal känns oändligt lång. Jag tror vi behöver romaner som den här för att stanna upp, få perspektiv på den tid som gått. Det är en evighet som blir synlig. Det är inte svårt att följa det myller av människor och händelser som fyller boken, men kapitelindelningen skapar ibland förvirring.

Bland alla vardagshändelser väljer jag avslutningsvis den om Astrids mamma som tillfälligt har sina tre vuxna döttrar hemma.

"Natten ska falla. Den ska breda sin mantel över mors huvud, tyngd av insikten att de tre barnen som nyss åt glupskt av hennes färska bröd, är tre främmande kvinnor, var och en med något drag av hennes egen ungdoms skönhet som tiden bestulit henne på. Främmande är de, och ändå kan hon fortfarande sträcka sig mot minnet av hur deras våta fosterkroppar gled ur henne och blev människoungar".

Gunnel Rudin

Europa i Göteborg

Aase Bang

Abortfrågan har åter kommit i fokus över hela Europa.

I Frankrike har abortkliniker angripits av fanatiska abortmotståndare.

I England har abortterrorister, med bas bland amerikanska fundamentaliser, blivit ett bokstavligt hot mot abortsökande kvinnor.

Ryssland översvämmas av amerikanska religiösa grupper som inför stora folksamlingar (som bland annat lockas med gratis biblar) fördömer abort.

Dessa grupper har också TV-sändningar med sitt budskap varje dag.

I Litauen kan man knappt nämna ordet abort, dels på grund av katolska kyrkan, men också på grund av den stora ryska befolkningen i landet, som närmast gör det till en plikt att föda barn för fosterlandet.

Detta och mycket annat framkom när kvinnor från Frankrike, Tyskland, Bulgarien, Litauen, Ryssland, Holland, England, Portugal, Island, förutom Norge och Sverige, deltog i ett KDV-möte med den europeiska regionen inom världsförbundet.

Arrangör för mötet var SKV, i samarbete med Norsk Kvinneforbund.

Förutom rapporter från olika länder och diskussioner om KDV-Europas framtid, innehöll mötet två huvudtema: EG och solidaritet med det forna Jugoslavien.

Advokat Tanja Petovar

Birgitta Rang, från Kvinnor i Norden mot EG, höll en intressant inledning, och av den efterföljande diskussionen framkom det klart att våra vänner i EG-länderna är mycket skeptiska, särskilt till Maastrichtavtalet.

De enda som är positiva till EG verkar vara kvinnorna i engelska National Assembly of Women. De menar att EG med sina minimikrav på social service kan förbättra deras villkor.

Från Oslo kom den jugoslaviska advokaten *Tanja Petovar*, som nyligen fick Bruno Kreisky-priset för sin insats för mänskliga rättigheter. Hon berättade om bakgrunden till kriget i forna Jugoslavien. Hon berättade också om fredsaktivisterna i Serbien — för närvarande bland annat ett tiotal kvinnogrupper. *Tanja Petovar*

var djupt orolig för barnen, som växer i en atmosfär av hat och våld, och vädjade om hjälp till dessa barn. Det är viktigt att de får lära sig hur ett normalt liv kan levas, hjälp att överbygga rädsla och hat så att de en gång i framtiden ska kunna samarbeta med de andra folkgrupperna.

Bland deltagarna på mötet var även KDV:s president, *Fatima Ibrahim*, från Sudan, nu i exil i London.

Nästa möte i den europeiska KDV-regionen kommer att äga rum i Amsterdam omkring årsskiftet.

Hiroshima i vårt minne

6 augusti är en dag då man vet att man utför samma handling, tänker samma tankar, har samma text på banderollen som många andra i världen.

"Glöm aldrig Hiroshima" står det.

Den dagen, som alla andra dagar denna sommar, regnade det i Göteborg. Vi stod en liten grupp i Bältesspännarparken, åtta, nio personer var vi.

Jag vet inte vad folk tänkte när de gick förbi. Men de såg oss.

En tysk man stannade och tog ett par bilder. Han jobbade med ungdomar hemma, och ville kanske visa den svenska internationella solidariteten.

Många sneddade över Bältesspännarparken, kastade förstulna blickar på oss

och våra banderoller, och fortsatte fram till folkmängden utanför Trädgårdsförbundens entré. Rocktåget var där.

En kvinna berättade om dagen då bomberna föll över Hiroshima och Nagasaki. Hon var fjorton år då. Det var en het dag, och marken luktade smultron och torrt gräs.

På radion talade man om den stora händelsen i Japan, och entusiasmen var stor över teknikens landvinningar, något som mänskligheten skulle kunna dra nytta av i framtiden.

Det tog flera månader innan man fick reda på vad som egentligen hade hänt.

Men nu regnade det som sagt. Vi hade tänkt tända små värmeljus, som skulle få flyta på vågorna i bassängen.

"De kommer bara att slockna, och det ser så patetiskt ut med små släckta värmeljus", var det någon som sa.

Kanske några som sneddade förbi oss tyckte att vi såg lika patetiska ut där i regnet.

Men under vår tysta minut för alla de hundratusentals drabbade människorna, kände vi att vi gärna fick uppfattas som patetiska, det är ett mycket litet "offer" i det stora hela.

Glöm aldrig Hiroshima, det som händer idag och det som kan hända i morgon, var det vi stod där i regnet och påminde om till de som gick förbi.

Marie-Louise Carlberg

Att se med nya ögon

*Den finns en förening i världen som på engelska heter **Reevaluation Counseling**. På svenska heter den **Omvärderande parsamtal**. Sedan flera år har Birgitta Nilsson varit medlem i Omvärderande parsamtal. I somras hade föreningen en konferens i Philadelphia. Birgitta Nilsson lämnar en rapport därifrån.*

*En av stödgrupperna på konferensen.
Längst till vänster Birgitta Nilsson från Sverige.
De andra kvinnorna kom från Irland, Australien och USA.*

Omkring 130 personer i olika åldrar och med olika hudfärg var samlade till en konferens i Philadelphia i juni i år. De kom från Europa, Australien och USA.

Europa representerades av Sverige, Irland, Skottland, Spanien, Nederländerna och Tyskland.

Konferensen handlade om att klargöra hur förtrycket i samhället påverkar oss.

Alla på den här konferensen tillhörde arbetarklassen, så det var naturligtvis arbetarklassförtrycket som var i fokus.

Metoden som användes heter *Reevaluation Counseling*, på svenska *Omvärderande parsamtal*.

Metoden går ut på, att genom stöd och hjälp från en annan människa, kan vi återta den rätta bilden av oss själva. Att vi egentligen är kapabla till allt, och att det som hindrar oss kommer utifrån.

Våra begränsningar har inte med vårt rätta jag att göra.

Nedvärderingar och dålig behandling har gjort att vi utvecklat olika stela beteenden och mönster. Om vi får stöd och hjälp att urladda känslor av sorg, rädsla och vrede, kan vi omvärdera våra smärtsamma upplevelser. Vi blir mer uppmärksamma, och kan lättare sätta stopp för dålig behandling.

Vi lyssnade på teori om det förtryckande samhället och vad det inneburit för alla människor i alla samhällsklasser.

Vi utvecklade vår förmåga att verkligen se varandra, för att genom det kunna stödja varandra så att vi kan resa oss och få slut på förtrycket.

Det är vi i arbetarklassen som kan göra slut på det. Vi kan skaffa oss bundsförvanter i ägarklassen och få stöd, men vi kan inte förvänta oss att någon annan än vi själva skall göra slut på förtrycket.

Varje dag träffades vi i stödgrupper med omkring sex personer. Där fick vi möjlighet att lyssna på varandra och lära känna varandra lite mer. Det var en bra bas på en konferens med så många människor.

Temagrupper var ett annat forum. Grupperna valdes utifrån gemensamma erfarenheter, som till exempel att vara kvinna, förälder, fattigt uppvuxen, ung, gammal, färgad etc.

Alla dessa olika grupper har fått känna av förtrycket på ett speciellt sätt.

I temagrupperna pratade vi också om vår styrka och vad vi utifrån våra erfarenheter kan och ska göra för att nå ett icke förtryckande samhälle.

Konferensen stärkte mig och jag kände stor tillit till alla dessa kloka och fina människor som jag träffade där.

Jag tror att världen kan förändras till det bättre. När jag också tänker på att vi medlemmar i *Reevaluation Counseling*, på hemmaplan, på våra arbetsplatser, i fackföreningar och i andra sammanhang där människor träffas, för ut de kunskaper och erfarenheter vi fick på konferensen; att lyssna på och stödja varandra till att handla klokt utan att låta det gå ut över någon annan, så känner jag mig mycket hoppfull.

Birgitta Nilsson

Verona Forum: "Gör Bosnien-Hercegovina till FN- protektorat!"

Verona Forum består av en grupp demokrater och krigsmotståndare som kommer från samtliga republiker i forna Jugoslavien.

Bland medlemmarna finns politiker, intellektuella och konstnärer, med stort internationellt förtroende.

Verona Forum samlades för tredje gången i Wien i juni. De två tidigare konferenserna hölls i Verona i Italien.

Omkring 70 av deltagarna kom direkt från republikerna i det forna Jugoslavien eller från exil i utlandet. Många internationella observatörer deltog också.

Från Norge deltog *Kjell Arild Nilsen*, från SV (Socialistisk Venstreparti).

Nedan följer en sammanfattning av hans artikel i *Ny Tid*. I övrigt fick konferensen knappast någon pressbevakning, bortsett från ett par korta artiklar i österrikiska tidningar.

— Vi är djupt bekymrade över att kriget i Bosnien-Hercegovina fortfarande pågår. Vi är övertygade om att kriget, om det fortsätter, kommer att leda till ett ännu större krig med katastrofala konsekvenser för Balkan och hela Europa, heter det i ett uttalande från konferensen.

— En villkorslös vapenvila för alla parter i konflikten, påtvingad av internationella militära styrkor och under sträng FN-kontroll, är främsta kravet för att kunna uppnå fred.

Många deltagare kritiserade starkt de internationella fredssträvanden som godtar de nationalistiska ledarnas, och speciellt serbernas, villkor.

En kommentar var: —Utländska diplomater är Slobodan Milosevics närmaste allierade. Alla tror att han, som startade kriget, också ska stoppa det. Men ska man vänta på att den värsta krigshetsaren frivilligt vill underteckna fredsavtalet?

Verona Forum förkastar alla lösningar som innebär en uppdelning efter etniska skiljelinjer. Etniska "rena" stater är att upprätta bantustans och apartheid mitt i Europa. Det internationella samhället förlorar sin trovärdighet om det tillåter att Bosnien-Hercegovina försvinner.

Ett sammanhållet Bosnien-Hercegovina är den enda möjliga och rätt-

visa lösningen om man vill undgå ytterligare lidanden och i framtiden försona folkgrupperna, som i decennier har levt tillsammans, arbetat tillsammans, umgåtts med varandra och bildat familj helt utan tanke på vilken etnisk grupp man tillhör.

Internationella garantier för Bosnien-Hercegovinas gränser och sträng kontroll av att de respekteras, var andra krav på konferensen. Deltagarna ville ha en internationell övergångsregering med breda fullmakter under överseende av FN, ESK och EG. Tillfälliga säkerhetszoner för interna flyktingar från alla befolkningsgrupper måste upprättas. Krigsförbrytare måste ställas inför rätta och straffas. Dessutom förelåg ett permanent internationellt forum med uppgift att stödja de demokratiska krafterna i hela regionen.

— FN-konferensen om mänskliga rättigheter här i Wien var ett flagrant exempel på det internationella samhällets cynism.

Stora ord flödade i två veckor, medan man var likgiltig till de otaliga övergrepp som skedde en timmas flygtur härifrån, sa professor Zoran Pajic tidigare vid universitetet i Sarajevo.

Verona Forum riktade en stark uppmaning om internationellt stöd till de få oberoende medier som fortfarande finns. I till exempel Kroatien har regeringen full kontroll över radio och TV och nästan alla

dagstidningar. I Serbien låter regeringen fortfarande vissa oppositionella tidningar komma ut, men inte i Kosovo och Vojvodina. Eftersom en dagstidning idag kostar en åttondel av månadslönen för dem som fortfarande har arbete, så behöver inte regeringen vara rädd för att folk ska läsa oppositionens tidningar, sa en representant från Vojvodina.

Faran för att konflikterna och kriget ska spridas är stor. Lösningar måste bygga på respekt för mänskliga rättigheter och hänsyn till alla etniska grupper.

Verona Forum la fram en lång lista med rimliga krav som skulle kunna hindra en upptrappning av konflikterna, men som i dagens läge verkar som en utopisk önskelista.

Man måste ju fråga sig varför omvärlden inte från första början försökte samarbeta med demokratiska och fredliga krafter i det forna Jugoslavien, istället för att förhandla med de värstakrigshetsarna, Milosevic och Tudjman. Till sist kan man notera att delegater från Sarajevo inte fick tillfälle att delta i konferensen i Wien, eftersom FN vägrade att flyga ut dem. Det gällde politiker, kyrkliga dignitärer, redaktören för tidningen Oslo-bodenje. Det samma gällde borgmästaren i staden Tuzla.

En ann är så god som en ann

Det är ingen tillfällighet att den norska nationalsången börjar med ett triumferande

"JA, vi elsker dette landet"

*Här kommer Aase Bang, lyckligt gift i Sverige sedan 25 år,
med några reflexioner efter sommarens resa i det gamla hemlandet.*

Det pratas mycket om nationalkaraktärer nu för tiden. Det får mig att tänka på skillnaden mellan svenskar och norrmän. En norрман som har fått lite för mycket att dricka, börjar nästan alltid att prata engelska. En svensk däremot, berättar Norgehistorier. Det är både tröttsamt och försåtligt.

Den 17 maj för ett par år sedan, intervjuades några svenska tolvåringar av en radioreporter. Ingen av killarna visste något om grannlandet. Ingen kunde namnge en enda norрман. Men de var övertygade om att norrmän är dumma i huvudet — det visade ju alla Norgehistorierna...

Tiderna ändrar sig, och nu är det inne bland EG-motståndare att understryka vikten av nordisk sammanhållning i stället för en europeisk union. Tanken är riktig, tycker jag — men det krävs att svenskar lägger av sin något nedlåtande inställning till vad de uppfattar som norsk provinsialism.

Det är ju svenskarna som är provinsiella! Försök till exempel hitta en utländsk bok i en svensk bokhandel (bortsett från engelskspråkiga deckare), eller jämför utbudet av utländska tidskrifter i en svensk och en norsk pressbyråkiosk.

Den mest slående skillnaden mellan broderländerna är att Norge är mycket mer bebott. Trots att landet bara har 4 milj invånare, och trots att bara fem procent av landets yta är odlingsbar, så får man intryck av att i Norge bor det människor överallt. På alla fjällsidor, längs alla fjordar, klamrar sig människors boningar. Är det plats till en liten stuga, ett potatisland och några hässjor, så finns där ett litet levande jordbruk, mot allt förnuft.

I vårt nordvärmäländska sommarland brukar vi vandra längs halvt igenväxta stigar. Överallt passerar vi spår efter människor: en husgrund, en halvt sammanrasad ladugård, några stenrösen. Skogen har återerövrat vad som var odlad mark, bara några brandliljor och en förvildad syrenbuske vid husgrunden bjuder motstånd i det längsta. Hit kom finska nybyggare från Savolax, de röjde jorden och levde ett slitsamt liv här i tre hundra år. Nu är det bara några finska ortnamn som påminner om slitet.

Att Norges utkanter fortfarande lever, är tack vare en regionalpolitik som skiljer sig från den svenska.

Men hur länge till? Nu föreslår norska politiker att glesbygdssstödet ska omfördelas från småbrukare och

fiskare till småföretagare i tätorterna, i EG-anpassningens namn.

Den norska naturen är naturligtvis överväldigande. Efter några dagar på Vestlandet eller i Nordland börjar man nästan längta efter någon tråkig dalgång att vila ut i. Man skulle behöva lite andrum mellan alla snöklädda fjäll, smaragdgröna fjordar, ständigt nya svindlande vyer.

Vägarna är ofta smala, och har man anlag för svindel är alla branta hårnålskurvor, då man kryper på ettans växel och det absolut inte är plats för en mötande bil — men där turistbussarna verkar köra med gasen i botten — en gastkramande upplevelse. Väl uppe på fjället får man dock alltid lön för mödan. Har man som jag också anlag för klaustrofobi, är de många och långa tunnarna jobbiga. Man kör ibland flera kilometer i tunnlar som ständigt svänger och dessutom ligger i brant utförsbacke.

Men naturligtvis är tunnarna en välsignelse för vägtrafiken, som går över fjälltrakter som annars måste stängas på grund av snö halva året.

Som ung student i Oslo träffade jag en belgisk stipendiat. Han berättade skrattande att alla utländska studenter bjudits på en veckas skidsemester i fjällen. Det var härligt, men varje gång han hade slitit sig upp på en fjälltopp kom en norрман bort till honom och utbröt entusiastiskt: "Norge är ett vackert land, tycker du inte?"

(Beskedlighet ingår inte i den norska nationalkaraktären).

Jo, det är vackert i Norge. Tyvärr blir man inte mätt av de underbara utsikterna, och maten som serveras längs turiststråken är otroligt enahanda.

Där betar fåren utanför fönstren, fjällbäckarna spritter av röding, fiskebåtarna kommer in från Nordsjön med sina fångster — men det enda som finns att få är köttfärsbiffar, karbonader med ärtstuvning, så lika i sin konsistens att de måste komma från samma djupfrysta paket. Fram för lammkottletter, fiskepudding, sejbiff och kumla (en sorts palt)! Det kulinariska är faktiskt en viktig del av semestern, och god mat ska inte bara vara åtkomlig för folk som har råd att äta på lyxhotellen.

Ibland kan man leka med tanken att den norsk-svenska unionen inte hade upplösts 1905. Då hade vi varit en makt att räkna med i Europa idag. Men en sak är säker: då hade de norska karbonaderna ersatts med svenska vägkrogars torra köttbullar. Jag vet inte om det vore så mycket bättre.

Mormödrar och Farmödrar mot vårdnadsbidrag

Nu är den bildad, aktionsgruppen Mormödrar och Farmödrar mot vårdnadsbidrag. På 60- och 70-talen kämpade vi för rätten till dagis för våra barn. Vi kämpade för rätten till eget arbete med en lön att leva på.

Genom förslaget till vårdnadsbidrag hotas nu allt detta. Vårdnadsbidraget kommer att fungera som en gökunge i boet och stjåla pengar som idag går till den kommunala barnomsorgen.

Våra allvarligaste invändningar mot förslaget är:

▣ Det är en signal till oss kvinnor att vi inte hör hemma på arbetsmarknaden utan passar bäst till att vårda barn hemma.

▣ Vårdnadsbidraget ska bekostas med pengar som man tar från den kommunala barnomsorgen och redan hårt trängda kommuner.

▣ Vårdnadsbidraget understödjer myten om att förvärvsarbetande kvinnor med barn utgör en kostnad för samhället.

▣ Vårdnadsbidraget är inte bra för barnen eftersom det kommer att innebära tillfälliga lösningar av barnpassning.

▣ Vårdnadsbidraget skapar en onödigt stor byråkrati för att man ska kunna tillgodose en liten grupp kvinnor som har valt att inte förvärvsarbeta.

Vårt mål är att stoppa förslaget.

Våra metoder ska var opinionsbildning via lobbyarbete, debattartiklar, insändare, faktaspridning med mera.

Alla mormödrar och farmödrar som är mot vårdnadsbidrag får vara med.

I aktionsgruppen ingår hittills:

Birgit Bladh	Maggi Mikaelsson
Elsa Bohlin	Christina Norlin-Mistander
Boel Carlsson	Brit Rundberg
Maj Fant	Maj Sjöwall
AnnBritt Grünwald	
Ulla Hoffmann	Kontaktperson:
Else Kjoller	Ulla Hoffmann
Ebon Kram	tel/fax 08-712 44 52

SKV på turné!

Aase Bang och Zaida Hagman kommer under de närmaste månaderna att besöka de flesta SKV-avdelningarna i landet.

De börjar i norr,
enligt följande schema:

Umeå	lördag	18 september
Skellefteå	söndag	19 "
Piteå	måndag	20 "
Luleå	tisdag	21 "

Boden	onsdag	22 "
Kiruna	torsdag	23 "

□□□

Temat för turnén blir:
"Vi kan, vi vill, vi törs!
Kvinnokamp under 90-talet".

Södra Sverige kan vänta
besök vecka 47 eller 48.

— Vad tycker du?

— Om vad?

— Om pigförslaget,
om vårdnadsbidraget,
om slopade räntebidrag,
om skolpengen,
om förlorade studiebidrag,
om hetsen mot asylsökande,
om främlingsfientligheten,
om arbetslösheten,
om krigen,
om aktieköp i vapenindustrin,
om ekonomiskt stöd till banker,
om statsskulden,
om att kvinnans plats är hos barnen,
om att kvinnors styrs av hormoner,
och därför inte riktigt är att lita på.

Säg, vad tycker du egentligen?

Det är så förunderligt tyst.

Alla tycks vänta på det första steget,
som någon annan ska ta.
Vilken någon? undrar jag.

Det görs försök,
det bildas nätverk.
Kvinnor går hem styrkta i själen,
nu ska det ske...
men den rätta kraften liksom rinner bort.
Eller är det bara min kraft,
— eller varför ska just jag,
jag har minsann hållit på i alla år,
nu får någon annan ta vid.
Jag har just tänkt börja med rosenterapi,
det sägs vara så lugnande.

Zaida Hagman

Det norska Stortinget har beslutat att investera i stora vägprojekt under den kommande fyraårsperioden.

Dyrast blir E 18 genom Vestfold, som ligger väster om Oslofjorden. Den fyrfiliga motorvägen beräknas kosta 1570 miljoner kronor.

Naturvernforbundet i Norge har räknat ut att varje kilometer av den nya motorvägen kommer att kosta lika mycket som den årliga kostnaden för 41 sjukhusbäddar, 183 platser på äldreomsorg eller 1170 daghemsplatser.

Källa: Ny Tid

Porträtt av en president

Christina Eriksson

Fatima Ibrahim, KDV:s president. Bild: Erni Friholt

På KDV:s konferens i Göteborg (som Aase Bang har skrivit om i detta nummer) gav *Fatima Ibrahim*, president i KDV, en intervju där hon bland annat berättade om sitt händelserika liv.

Under hela sitt vuxna liv har Fatima Ibrahim kämpat för kvinnans jämställdhet och hon har fått betala ett högt pris.

Även hennes man var politiskt aktiv, och fick betala med sitt liv.

— Min man mördades därför att han arbetade inom fackföreningsrörelsen, säger Fatima Ibrahim helt odramatiskt.

Hennes man var generalsekreterare för det sudanesiska LO och fick det interna-

tionella fredsrådets fredsmedalj för sitt arbete. 1971 arresterades, torterades och hängdes han utan rättegång.

Efter mannens död arresterades även Fatima Ibrahim. Hon blev tvungen att lämna bort sin då 2-åriga son till en syster. I två år satt hon fängslad den gången och hon har suttit fängslad flera gånger sedan dess.

Fatima Ibrahim var den första kvinna som valdes in i Sudans parlament 1965. Där arbetade hon med att förändra lagstiftningen för att ge kvinnor rätt till utbildning, arbete och rätten att skilja sig.

Fatima Ibrahim växte upp i en välutbildad familj. Fatima Ibrahim's morfar var rektor på en pojkskola och gav sina döttrar samma utbildning som eleverna på skolan. Det var ovanligt på den tiden.

Fatima Ibrahim's far var inte lika vid-synt. Som muslim tillät han inte sina döttrar att studera på universitet. Men hennes bror delade med sig av sina kunskaper, bland annat fick hon en bok av honom som handlade om socialism.

— Jag var 16 år, studerade journalistik på egen hand, och bestämde mig för att börja arbeta inom kvinnorrörelsen, säger Fatima Ibrahim.

The Women's Union utformades 1952, och hon blev redaktör för organisations-tidning. Kvinnorna började arbeta för att genomdriva kvinnlig rösträtt. De blev motarbetade av det islamiska regeringspartiet. 1964 vann kvinnorna kampen om rösträtten, då regeringspartiet insett att de skulle förlora valet om de inte gick kvinnorna till mötes. Partiet nominerade en kvinna till parlamentet, och det blev Fatima Ibrahim — Jag började omedelbart arbeta för att kvinnor skulle få samma villkor i arbetslivet, säger Fatima Ibrahim.

Också familjelagstiftningen arbetade hon mycket med. Till exempel att skilja sig med samma rättigheter som mannen tidigare haft, vårdnad om barnen och underhåll. Tidigare fick kvinnan betala ett högt skadestånd till mannen vid en skilsmässa.

1989 tog The Islamic Nationalist Front makten, och kvinnoorganisationer förföljdes och förbjöds.

Fatima Ibrahim protesterade och hon arresterades på nytt.

Amnesty International arbetade för hennes frigivning och hon släpptes efter en kort tid och beviljades utresetillstånd. Hon åkte till London 1990.

När KDV höll sin kongress i Sheffield 1991, nominerades Fatima Ibrahim till förbundets president. Genom KDV har hon möjlighet att arbeta internationellt för kvinnans jämställdhet, men sina medsyst-rar i Sudan kan hon inte hjälpa. Myndighe-terna tillåter henne inte att komma till-baka.

"Kampen för jämställdhet, utveckling och fred"

är temat för den fjärde världskonfe-rensen för kvinnor, som äger rum i Peking den 4-15 september 1995.

Gertrude Mongella från Tanzania är utsedd till generalsekreterare för konfe-rensen.

Det blir som tidigare en officiellt FN-konferens, där statliga representan-ter deltar, men dessutom en alter-nativkonferens för så kallade NGOs (Non Governmental Organizations).

Denna är öppen för organisationer som har konsultativ status hos FN (som KDV, och därmed också SKV).

Mir Sada — Fred Nu

Under denna paroll hölls ett möte i Bältesspännarparken i Göteborg och på många andra platser i Europa den 7 augusti.

Mir Sada — Fred Nu är ett rop som hörs högre och högre.

Många fredsaktivister hade till denna dag rest till forna Jugoslavien för att på ort och ställe protestera mot kriget som pågår.

Vi i Göteborg hade tillsammans med flera olika kyrkor, teatergrupper och sångare, ett litet program, samtidigt som vi samlade pengar till "*Kvinna till Kvinna*", pengar som genom Rädde Barnen oavkortat går till kvinnor och barn i forna Jugoslavien.

Det var många som deltog i mötet, och efteråt var det samling i Domkyrkan.

SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUND

Postgiro: 50 50 95-0 Insamlingskonto: 5 13 23-4

Barnängsgatan 23
116 41 Stockholm
Tel: 08-640 92 05
Tisdag och torsdag 13.00-15.00

Linnégatan 21
413 04 Göteborg
Tel: 031-14 40 28
Måndag till fredag 10.00-15.00

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck.

Förbundets målsättning är:

- Att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män och för kvinnors deltagande på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, samt att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete.
- Att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde, och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa, och ges samma utbildningsmöjligheter.
- Att verka för fred, allt framtidsarbets grundval - mot krig och imperialism — krigets främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning.
- Att verka för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen.
- Att verka för solidaritet mellan folken, för folkens nationella oberoende, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism.
- Att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

SKV har i korthet följande historia:

1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnors likställdhet. 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund till KDV (Kvinnornas Demokratiska Världsförbund), WIDF, (Women's International Democratic Federation).

KDV har konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd, samt hos UNESCO. Denna status innebär rätt att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag.

SKV-avdelningar:

Ambjörby
Ellen Eriksson
Box 414
680 52 Ambjörby
Tel: 0563/802 32

Arvika
Brita Tener
Högåsvägen 4
671 00 Arvika

Boden
Marianne Soutukorva
Rädisvägen 6
961 48 Boden
Tel: 0921/723 77

Finspång
Anna-Lisa Göransson
Hagvägen 6 A
612 94 Finspång
Tel: 0122/601 40

Forshaga-Kil
Ingela Wessmark
Prästbol PI 7003
665 00 Kil
Tel: 0554/153 07

Centrala avd i Göteborg
Barbro Andersson
Väwarevägen 2 D
433 75 Partille
Tel: 031/95 76 05

Göteborgsdistriktet
Zaida Hagman
Säckgränd 3
415 03 Göteborg
Tel: 031/25 31 65

Göteborg Bjurslätt
Harriet Engman
Långströmsgatan 50 A
417 25 Göteborg
Tel: 031/53 66 96

Gävle
Elsa Kontturi
Kapellvägen 5
804 26 Gävle
Tel: 026/19 19 57

Karlshamn
Sonia Karlsson
PI 1049
290 72 Asarum
Tel: 0454/291 60

Karlstad
Siv Dahlgren
Mellqvistvägen 1
663 00 Skoghäll
Tel: 054/51 39 15

Katrineholm
Gunnel Rudin
Storgatan 46 A
643 00 Vingåker
Tel: 0151/122 00

Kramfors
Elisabeth Östlund
Fiskja 5221
872 00 Kramfors

Linköping
Sonja Wahlstein
Eklundsgatan 5
582 63 Linköping
Tel: 013/13 08 48

Luleå
Agnes Wennberg
Vinkelgränd 1
951 41 Luleå
Tel: 0920/195 34

Lund
Astrida Svensson
SKV-Lund
Mellanbacken 8
240 10 Dalby

Malmö
Anna Landberg
Bildesgatan 1
211 57 Malmö
Tel: 040/23 40 76

Mölndal
Gunhild Johansson
Storgatan 26
431 31 Mölndal
Tel: 031/27 71 04

Olofström
Carina Gillberg-Björk
Snöbärsvägen 12
293 00 Olofström
Tel: 0454/400 77

Orust
Erni Friholt, vice ordf.
Stocken 2127
440 80 Ellös
Tel: 0304/512 15

Piteå-Munksund
Anna-Lisa Nilsson
Mossvägen
941 00 Piteå
Tel: 0911/378 35

Skellefteå
Pia Risan
Frostgränd 23
931 51 Skellefteå
Tel: 0910/397 80

Skövde
Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde

Stockholms innerstad och norra förorter
Gerd Thambert
Åsögatan 170:1
116 32 Stockholm
Tel: 08/641 46 51

Stockholms södra förorter
Eva Danielsson
Pelargatan 16
121 47 Johanneshov
Tel: 08/ 649 57 00

Umeå
Katarina Sandström
Klaverstråket 32
902 57 Umeå
Tel: 090/12 17 38

Uppsala
Anneli Granholm
Studentstaden 4
752 33 Uppsala
Tel: 018/54 26 07

Östersund
Li Örn
Divisionsgränd 4
831 38 Östersund
Tel: 063/10 30 64

Förbundsordförande:
Aase Bang
Herrgårdsgatan 12
652 24 Karlstad
Tel: 054/18 99 61

POSTTIDNING

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING

Vid definitiv efter-
sändning återsänds
försändelsen med nya
adressen på baksidan
(ej adressidan)

Prenumerera på Vi människor!

Det är tidningen som berättar om kvinnors verklighet i Sverige och i andra länder. Som visar samhället ur perspektiv som du inte hittar någon annanstans. Som vill väcka glädje och vrede – ge kunskap och insikt.

Prenumeration på Vi Mänikor:

Helår: 120 kr

Stöd: 200 kr

Gåvo: 100 kr

Namn

Adress

Postnummer/ört

Porto

vi människor

prenumeration

Barnängsgatan 23

116 41 STOCKHOLM

VI MÄNSKOR behövs PRENUMERERA!

Fyll i kupongen så vidarebefordrar vi den till din lokalavdelning.

☐ Jag är intresserad och vill veta mer om SKV

☐ Jag vill bli medlem i SKV

Namn

Gatuadress

Postadress

Telefon

Porto

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Viktoriahuset

Linnégatan 21

413 04 GÖTEBORG